

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta

Bakalářská práce

**Biblické motivy v žánrové struktuře
filmové pohádky Anděl Páně**

Jana Řezníčková

Katedra divadelních a filmových studií

Vedoucí práce: Mgr. Luboš Ptáček, Ph.D.

Studijní program: Uměnovědná studia

Olomouc 2016

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma *Biblické motivy v žánrové struktuře filmové pohádky Anděl Páně* vypracovala samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato bakalářská práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Datum

.....

podpis

Ráda bych touto cestou vyjádřila poděkování Mgr. Luboši Ptáčkovi, Ph.D. za vstřícný přístup, cenné rady a trpělivost při vedení mé bakalářské práce. Rovněž bych chtěla poděkovat svým blízkým za podporu při studiu.

.....

podpis

OBSAH

ÚVOD	5
1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA	7
2 LITERATURA	11
3 METODOLOGIE	13
4 VYMEZENÍ ŽÁNRU	14
4.1 FILMOVÝ ŽÁNŘ A POHÁDKA.....	14
4.2 ŽÁNŘ FILMOVÉ POHÁDKY.....	15
5 ANALYTICKÁ ČÁST	19
5.1 ANALÝZA SÉMANTICKO-SYNTAKTICKÝCH PRVKŮ PODLE METODY V. J. PROPPA.....	19
5.2 ANALÝZA BIBLICKÝCH A OSTATNÍCH KŘESŤANSKÝCH MOTIVŮ.....	29
5.3 KONVENCE A INOVACE V POHÁDCE ANDĚL PÁNĚ.....	40
5.3.1 <i>Prostředí a postavy</i>	40
5.3.2 <i>Jednání postav a komika</i>	42
5.3.3 <i>Další inovativní motivy</i>	43
5.3.4 <i>Ztrojování</i>	44
6 KRITICKÉ OHLASY	45
ZÁVĚR	48
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	49
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	52

ÚVOD

Filmové pohádce *Anděl Páně* režiséra Jiřího Stracha se jako jedné z mála natočených po roce 1989 podařilo zařadit se mezi nejoblíbenější české pohádky. Při televizní premiéře 24. prosince 2005 ji prý sledovalo přes 2,7 milionu diváků, a tím se stala dosud nejsledovanější novodobou štedrovečerní pohádkou.¹ Od roku 2012 je na prvním programu České televize pravidelně zařazována 23. prosince v primetimeu.² Film je navíc uváděn jako „tradiční vánoční pohádka“. V roce 2015 mohli diváci snímek vidět v obrazově kvalitnější podobě a na rok 2016 se chystá premiéra pokračování s pracovním názvem *Anděl Páně 2*.³ Všechna tato fakta považuji za pádný důvod k zájmu o toto dílo. Navíc se domnívám, že dekádu po vzniku filmu již máme i určitý odstup.

S ohledem na výše jmenované úspěchy pohádky *Anděl Páně* si můžeme položit otázku, v čem spočívá její výjimečnost. Kromě účasti předních herců a oceňované hudby Miloše Boka⁴ byla dle mého mínění hlavním důvodem biblická tematika, související (nejen) s (před)vánočním obdobím. Její účinek je navíc posílen dobou vysílání. Biblická tematika je ve filmu nenásilně podaná a často dokonce humorným způsobem. Humor se v českých pohádkách osvědčil a divák ho možná i tak trochu očekává. Také se tu vyskytují zasněžené exteriéry, které spolu se zmíněným humorem znamenaly úspěch už pro pohádku *Tři oříšky pro Popelku*.⁵ Film též obsahuje ponaučení a smířlivý konec. Domnívám se, že *Anděl Páně*

---

¹ Česká televize. 19. 12. 2015. *Udalosti*. [online]. [cit. 2. 2. 2016]. Dostupné z WWW: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/1097181328-udalosti/215411000101219/>>

² Česká televize. 2016. *TV program*. [online]. [cit. 2. 2. 2016]. Dostupné z WWW: <[http://www.ceskatelevize.cz/tv-program/hledani/?filtr\[slova-casti\]=and%C4%9B1%20p%C3%A1n%C4%9B&filtr\[obdobi\]=archiv](http://www.ceskatelevize.cz/tv-program/hledani/?filtr[slova-casti]=and%C4%9B1%20p%C3%A1n%C4%9B&filtr[obdobi]=archiv)>

³ Česká televize. 23. 12. 2015. *Anděl Páně se vrací a doufá, že příští rok se dočká povýšení*. [online]. [cit. 2. 2. 2016]. Dostupné z WWW: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/kultura/1642300-andel-pane-se-vraci-a-doufa-ze-pristi-rok-se-docka-povyseni>>

⁴ Většina kritických ohlasů hudbu v pohádce vyzdvihovala jako působivou výpravnou kulisu. Např. Radomil Novák říká, že Bok symfonicky ztvárnil subtilní i velké emoce filmu. Zvuková složka podle něj žije samostatným životem a probíhá paralelně s příběhem. V oblasti české filmové hudby tak hudbu v *Andělovi Páně* považuje za mimořádný umělecký počín. (viz NOVÁK, Radomil. *Česká filmová pohádka na počátku nového milénia aneb „anděl“ versus „čert“*. In: Slovo o slove: zborník Katedry komunikačnej a literárnej výchovy Pedagogickej fakulty Prešovskej univerzity. Prešov: Prešovská univerzita, 2007. s. 52.) Jen výjimečně se objevily názory, které hudbě vytýkaly přehnanou monumentalitu a komplikovanost.

⁵ Např. Jitka Šídláková se domnívá, že pohádkovou atmosféru ve filmu *Tři oříšky pro Popelku* vytvářejí záběry zasněženého lesa, hluboké závěje a bílé rozlehlé pláně, které přímo asociují rodinnou vánoční pohodu. (viz ŠIDLÁKOVÁ, Jitka. *Filmová pohádka*. In: PTÁČEK, Luboš (ed.). *Panorama českého filmu*. Olomouc: Rubico, 2000. s. 343.)

naplňuje žánrová očekávání, zároveň netypicky pro české pohádky pracuje se zmíněnými biblickými odkazy.

Abych toto potvrdila, provedu žánrovou analýzu *Anděla Páně* s cílem postihnout, zda a jakým způsobem přidané biblické motivy inovují klasickou strukturu pohádky. Metodologicky bude práce vycházet ze sémanticko-syntaktického pojetí žánrů Ricka Altmana a studie Vladimira Jakovleviče Proppa *Morfologie pohádky*. V první části práce provedu analýzu základních sémanticko-syntaktických prvků pohádky převzatých z Proppova díla. Ve druhé části budu analyzovat biblické motivy ve struktuře samotného pohádkového příběhu.

Ještě bych zmínila, že pracovní název filmu zněl původně: „Jak anděl Páně po světě chodil“.⁶ Autorka scénáře, Lucie Konášová se totiž velice volně inspirovala pohádkou Boženy Němcové „Jak chodil Pán Ježíš se svatým Petrem po světě“. Dle slov Konášové tuto pohádku asi málokdo zná, protože socialistická nakladatelství ji ze všech pohádkových sborníků Němcové důsledně vyřazovala. Konášová si však vymyslela vlastní variantu příběhu a původní předlohou se nespárovala.⁷ Proto se jí ani já nebudu více zabývat.

---

⁶ SEDLÁČEK, Jaroslav. Anděl Páně. *Cinema* 15, 2005, č. 10, s. 19

⁷ Tamtéž, s. 18.

1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA

Jelikož budu provádět žánrovou analýzu, vyjdu nejprve ze sémanticko-syntaktického pojetí žánrů Ricka Altmana. Ten jej prvně představil roku 1984 v časopise *Cinema Journal*⁸ ve svém článku, který u nás vyšel v roce 1989 pod názvem *Sémanticko-syntaktický přístup k filmovému žánru*⁹. Zde rozebíral problematiku soudobých názorů na žánr, v nichž spatřoval tři kontradikce. Byl to rozpor v určování podstaty žánru, dále postavení teorie a historie v žánrových zkoumáních. Třetí rozpor zahrnoval dvě tendence: rituální pojetí vztahu posluchačstva k žánrovému filmu, kdy publikum svými preferencemi nutí hollywoodské ateliéry vytvářet filmy, odrážející přání diváků a druhé, ideologické pojetí, které ukazuje, jak obchod a politické zájmy Hollywoodu manipulují s diváky.¹⁰

Podle Altmana lze vydělit žánrové definice, které vycházejí ze souboru společných rysů, postav, záběrů, lokalizací apod., tedy které zdůrazňují sémantické prvky tvořící žánr, a definice, které místo toho akcentují určité vztahy, které můžeme nazvat základní žánrovou syntaxí. Sémantický přístup tak zdůrazňuje žánrové stavební bloky, kdežto syntaktický upřednostňuje struktury, do nichž se tyto bloky zasazují. Zatímco sémantický přístup je aplikovatelný na velké množství filmů, syntaktický se vzdává širší aplikovatelnosti ve prospěch schopnosti izolovat pro daný žánr specifické, význam nesoucí struktury. Zpravidla byly oba přístupy prosazovány, analyzovány a hodnoceny odděleně. Altman má za to, že se tyto dvě kategorie žánrové analýzy dají propojit a dokonce, že některé otázky se mohou klást jen tehdy, když se oba přístupy zkombinují. Navrhuje tedy sémanticko-syntaktický přístup ke zkoumání žánru. Souběžným uznáním obou názorů totiž získáváme možnost uchopení a rozlišení různých úrovní „žánrovosti“. Toto pojetí také umožňuje přesnější popis mezižánrových propojení, což jednostranné přístupy potlačují. Řada filmů totiž zavádí inovace kombinací syntaxe jednoho žánru a sémantiky jiného.¹¹

---

⁸ ALTMAN, Rick. *Film/Genre*. London: British Film Institute, 1999. s. 89.

⁹ ALTMAN, Rick. Sémanticko-syntaktický přístup k filmovému žánru. *Illuminace* 1, 1989, č. 1.

¹⁰ Tamtéž, s. 18–21.

¹¹ Tamtéž, s. 21–24.

K problematice svého přístupu se Altman vrátil v knize *Film/Genre*. Zabýval se zde žánrovými proměnami (vznik žánru, nová vymezení a měnící se účel použití), žánrovou stabilitou a strukturou.¹² Ve studii také podrobil lehké kritice svůj, zde již citovaný, článek. Jeho sémanticko-syntaktický přístup k žánru byl sice přijat jako metoda popisu historie žánrových textů.¹³ Altman však kladl nedostatečný důraz na fakt, že různorodí diváci mohou vnímat zcela odlišné sémantické a syntaktické prvky ve stejném filmu. Toto zaslepení jej drželo od plného prozkoumání možnosti, zda žánry mohou sloužit rozličným skupinám odlišně.¹⁴ Altman proto vystavěl sémanticko-syntakticko-pragmatický přístup, který v této knize prezentuje.¹⁵ Toto pojetí předpokládá více rozdílných uživatelů – nejen rozmanité divácké skupiny, ale také producenty, distributory, kulturní agentury a další.¹⁶ Já se však produkcí ani distribucí nebudu zabývat, a proto ani nebudu tento přístup více rozvádět.

Použiji však Altmanův sémanticko-syntaktický přístup k žánru, který zde znovu vysvětluje. Na žánrovou terminologii se odvoláváme, když více textů sdílí stejné stavební bloky (těmito sémantickými prvky mohou být témata, sdílené zápletky, klíčové scény, typy postav či zvuk) nebo když skupina textů uspořádává tyto stavební bloky podobným způsobem (takovým žánrovým vztahem, tedy sdílením syntaktických hledisek, může být např. struktura děje, vztahy postav nebo obrazová a zvuková montáž).¹⁷

Altman se zaměřuje na americký film a problematiku Hollywoodu, za příklady si bere především western a muzikál. To s mojí prací nemá mnoho společného. Proto využiji pouze obecné poznatky o žánru a jeho sémanticko-syntaktickém pojetí k charakterizování žánru jako takového.

Žánru pohádky se konkrétně věnoval Vladimír Jakovlevič Propp v díle *Morfologie pohádky a jiné studie*, kde podal výklad struktury pohádky.¹⁸ Prohlašuje, že jeho práce je dostupná každému zájemci o pohádku a že v zájmu

---

¹² ALTMAN cit. 8, s. 208.

¹³ Tamtéž, s. 88.

¹⁴ Tamtéž, s. 207.

¹⁵ Tamtéž, s. 208.

¹⁶ Tamtéž, s. 210.

¹⁷ Tamtéž, s. 89.

¹⁸ PROPP, Vladimír Jakovlevič. *Morfologie pohádky a jiné studie*. Jinočany: H&H, 1999. s. 12.

poutavějšího výkladu se vzdala přehnané odbornosti.¹⁹ Mělo by tedy jít o populárně-naučný text. Autor uvádí čtenáře do problematiky pohádek a rozebírá jejich dělení. Poté se věnuje popisu pohádky podle podstaty. Dle Proppa je nutné rozložit pohádku na její části, abychom mohli provést srovnání jedné pohádky s druhou. Poté můžeme zkoumat např. sepětí pohádky s náboženstvím nebo její vztah k mýtům.²⁰

Za pracovní hypotézu si vzal existenci kouzelných pohádek jakožto zvláštní třídy. Srovnal tyto pohádky podle syžetů, vyčlenil jejich součásti a poté je podle nich srovnal. Výsledkem je morfologie, tedy popis pohádky podle jejích součástí a vztahů součástí k sobě navzájem a k celku.²¹ Dále se zabývá veličinami stálými a proměnnými.²² Pojmenování a atributy jednajících osob se totiž mění, ne však jejich funkce. Když pohádka opakovaně připisuje stejné činnosti různým postavám, můžeme ji zkoumat podle funkcí jednajících osob. Proto řeší, kolik má pohádka funkcí.²³ Říká, že způsob realizace funkcí se může měnit – je to tedy variabilní veličina. Funkce jako taková je ale veličinou stálou. Nejdůležitější je, co pohádkové postavy dělají. Proto jako základní části pohádky vyděluje funkce jednajících osob, které poté definuje.²⁴

Propp uvádí, že „*Pod pojmem funkce rozumíme akci jednající osoby, vymezenou z hlediska jejího významu pro rozvíjení děje*“. To dále formuluje do tezí:

1. *Stálými, stabilními prvky pohádek jsou funkce jednajících osob, nezávisle na tom, kdo a jak je plní. Tyto funkce tvoří základní součásti pohádky.*
2. *Počet funkcí, které jsou kouzelné pohádce vlastní, je omezený.*
3. *Posloupnost funkcí je vždycky totožná.*

Říká, že ne všechny pohádky obsahují všechny funkce. Nepřítomnost některých funkcí však nic nemění na rozvržení ostatních. Dospívá k názoru, že všechny funkce, které se v pohádce vyskytují, se řadí do jediného příběhu. Kouzelné

---

¹⁹ Tamtéž, s. 11.

²⁰ Tamtéž, s. 24.

²¹ Tamtéž, s. 26.

²² Tamtéž, s. 22.

²³ Tamtéž, s. 26.

²⁴ Tamtéž, s. 27.

pohádky mají jedinou stěžejní osu, náleží k jedinému typu a kombinacemi výše zmíněnými se tvoří podtypy. Tím se dostává ke čtvrté tezi:

4. *Všechny kouzelné pohádky co do své stavby náleží jednomu typu.*²⁵

Poté již následuje samo vyjmenování funkcí jednajících osob, které využiji v analytické části práce. Propp tvrdí, že pohádka postupně prochází transformacemi, což má za následek mnohotvárnost. Avšak stálost funkcí je zachována, což dovoluje systematizovat i prvky, které se kolem nich seskupují. Zkoumá tedy atributy postav, které zahrnují např. zevnějšek a pojmenování či zvláštnosti vstupu do děje.²⁶ Ačkoli jsou tyto prvky variabilními veličinami, pozoruje i u nich velkou opakovatelnost. Nejčastěji se opakující prvky pak tvoří pohádkový kánon.²⁷

Dále se zabývá pohádkou jako celkem. Po rozebrání hlavních prvků přistupuje k rozložení textu na jeho součásti. Z morfologického hlediska považuje za kouzelnou pohádku každé rozvíjení děje s užitím různých funkcí a rozuzlením. Takovou posloupnost nazývá dějovým sledem. Jedna pohádka se může díky postupům paralelismu či zdvojování skládat z několika dějových sledů a při analýze je třeba jejich počet určit.²⁸ V posloupnosti funkcí lze najít odchylky, když se některé prvky přehodí. Absolutní stabilitu to ale neporušuje.²⁹

Konstrukci pohádky určují prvky, mezi něž patří již jmenované funkce jednajících osob, spojovací prvky, motivace a atributivní prvky (rekvizity).³⁰ Propp na základě analýzy pohádky po vypsání všech funkcí vypracovává schéma. Díky schémátům lze pohádky srovnávat navzájem.³¹ Já však srovnání provádět nebudu, proto nebudu vypracovávat ani žádné tabulky, jak autor navrhuje. Propp konfrontuje schéma s konkrétními texty, a to potvrzuje jeho tezi o jednotě výstavby kouzelných pohádek.³² Všechny pohádky tedy tvoří jakýsi řetěz variant.³³

---

²⁵ Tamtéž, s. 27–29.

²⁶ Tamtéž, s. 77.

²⁷ Tamtéž, s. 78.

²⁸ Tamtéž, s. 81.

²⁹ Tamtéž, s. 94.

³⁰ Tamtéž, s. 84.

³¹ Tamtéž, s. 87.

³² Tamtéž, s. 92.

³³ Tamtéž, s. 99.

2 LITERATURA

Obecné problematiky žánru se dotkli i David Bordwell a Kristin Thompsonová v publikaci *Umění filmu: Úvod do studia formy a stylu*³⁴. Při charakterizaci žánru použijí např. jejich poznatky o žánrových konvencích.

O pohádce jakožto literárním žánru psal Karel Čapek. Využijí jeho texty o teorii pohádky, jejích motivech a postavách, které byly vydány v knize *Marsyas čili Na okraj literatury*.³⁵

Pokud jde o filmovou pohádku, není odborná literatura příliš rozsáhlá. Vznikají práce, které se tímto žánrem zabývají spíše z pohledu pedagogického nebo kulturního. Z filmového hlediska se českou pohádkou poměrně do hloubky zabývala Jitka Šidláková v přehledové knize *Panorama českého filmu*³⁶. Použijí především její žánrovou charakteristiku a výčet prvků české filmové pohádky. Kromě té zde najdeme i historii filmové pohádky a přehled děl řazený podle jednotlivých režisérů. Ten bohužel nevyužijí, jelikož *Anděl Páně* vznikl až pět let po vydání publikace.

Andělovi Páně se již blíže věnoval Radomil Novák ve studii *Česká filmová pohádka na počátku nového milénia aneb „anděl“ versus „čert“*.³⁷ Předkládá zde vůdčí principy pohádek natočených v 90. letech a poté se zabývá pohádkou na počátku nového tisíciletí. Dle Nováka můžeme zaznamenat několik nových pokusů o osobitější zpracování pohádkového materiálu. Aby přiblížil tyto progresivní trendy, analyzoval dvě české filmové pohádky, přičemž tou první je právě *Anděl Páně*. Při zkoumání inovativních prvků a zdůvodňování výjimečnosti této pohádky budu z jeho práce čerpat.

Pohádku *Anděl Páně* analyzovala také Yveta Halešová v diplomové práci *Filmová pohádka na počátku nového tisíciletí*³⁸. Ta se věnuje analýze a následnému zhodnocení filmové tvorby pro děti a mládež na počátku 21. století. Pohádkou se

---

³⁴ BORDWELL, David, THOMPSON, Kristin. *Umění filmu: Úvod do studia formy a stylu*. Praha: Akademie múzických umění, 2011.

³⁵ ČAPEK, Karel. *Marsyas čili Na okraj literatury*. 4. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1971.

³⁶ ŠIDLÁKOVÁ, cit. 5.

³⁷ NOVÁK, cit. 4.

³⁸ HALEŠOVÁ, Yveta. *Filmová pohádka na počátku nového tisíciletí*. Diplomová práce, Pedagogická fakulta Ostravské univerzity. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009.

ale zabývá spíše z výchovného hlediska a zamýšlí se, že je třeba filmovou tvorbu pro děti a mládež zkvalitnit.

K identifikaci biblických prvků použijí především Český ekumenický překlad *Bible - Písma svatého Starého a Nového zákona*.

Při vyhodnocování dobových ohlasů filmu využijí recenze v tištěných periodikách i ty uveřejněné na internetu.

3 METODOLOGIE

Ve své práci nejprve připomenu problematiku žánru jako takového, posléze konkrétně české filmové pohádky. Následně budu analyzovat jednotlivé prvky v pohádce *Anděl Páně*. Nejdříve využiji metodu V. J. Proppa, abych zjistila, jaké funkce jednajících osob se v pohádce nacházejí, jak jsou seřazeny, jestli některé chybí či zda se vyskytují jiné anomálie. Posléze rozeberu užité biblické motivy, abych mohla určit, jak případně inovují klasickou strukturu pohádky. Kromě těchto prozkoumám i ostatní nebiblické motivy, které s nimi ovšem souvisí. Půjde především o postavy svatých a s nimi spojené legendy a pranostiky. Poté vyjde najevo, které konvenční a inovativní prvky se v pohádce nalézají. Následně vyhodnotím kritické ohlasy filmu, a to se zřetelem k žánru pohádky a přidaným motivům.

4 VYMEZENÍ ŽÁNRU

4.1 Filmový žánr a pohádka

Podle Altmana je žánr kanálem, kterým proudí materiál od producentů k režisérům, z průmyslu do distribuce, k vlastníkům kin a divákům. Filmový žánr, který spojuje produkci, distribuci a spotřebu, je širším konceptem, než jak je uvažován literární žánr, z kterého filmový vyšel.³⁹ Dle Bordwella a Thompsonové jsou žánry založeny na nevyřčené dohodě mezi filmaři, kritikou a publikem.⁴⁰ Ti všichni stojí u vzniku sdíleného přesvědčení, že jisté filmy výrazně připomínají filmy jiné.⁴¹

Filmům stejného žánru dávají společnou identitu žánrové konvence. Těmi mohou být prvky syžetu, typy postav, témata filmů nebo charakteristické filmové postupy. Definovat žánry lze i pomocí ikonografie žánru, která se skládá z opakujících se symbolů, které ve filmech nesou totožný význam. Tato ikonografie je spojena s různými předměty, prostředními či filmovými hvězdami. Konvence umožňují žánrovému filmu, aby přenášel informace rychle a úsporně.⁴² Zkušenost se žánrovými filmy totiž posiluje divácká očekávání.⁴³ Film však může žánrové konvence upravit nebo odmítnout, a tím diváky překvapit.⁴⁴ Publikum totiž od žánrového filmu očekává, že mu nabídne něco osvědčeného, zároveň však vyžaduje nové variace konvencí spojených s daným žánrem. Každá taková odlišnost vychází z určité žánrové tradice. Souhra konvencí a inovací je podle Bordwella a Thompsonové pro žánrový film rozhodující.⁴⁵

Žánrové filmy zpravidla závisí na dualitě protagonistů a dualistické struktuře.⁴⁶ Užívají stejný materiál znovu a znovu, mají repetitivní podstatu. Stejně základní konflikty jsou řešeny opětovně podobným způsobem. Variují se detaily, ale základní schéma je ponecháváno netknuté. Žánrové filmy závisí na kumulativním účinku ve filmu opakovaných situací a témat. Repetitivní a kumulativní podstata žánrových filmů je dělá předvídatelnými a divák tak musí

---

³⁹ ALTMAN cit. 8. s. 15.

⁴⁰ BORDWELL, THOMPSON, cit. 34, s. 425.

⁴¹ Tamtéž, 423.

⁴² Tamtéž, s. 425.

⁴³ ALTMAN, cit. 9, s. 20.

⁴⁴ BORDWELL, THOMPSON, cit. 34, s. 425-426.

⁴⁵ Tamtéž, s. 426.

⁴⁶ ALTMAN cit. 8. s. 24.

předstírat, že neví, jak to s hrdiny dopadne.⁴⁷ Je přirozené, že žádný žánr nezůstává během mnoha let své existence beze změny.⁴⁸ Žánry se proměňují, jejich konvence se přepracovávají, stávající konvence se propojují konvencemi jiných žánrů.⁴⁹

Výše řečené platí i pro žánr pohádky. V té bojuje dobro se zlem, přičemž dobro musí po překonání překážek vždy zvítězit. Často se vychází ze známé literární předlohy, a to i opakovaně. Pohádka tak patří mezi značně konzervativní žánry. Ačkoli se také proměňuje, mění se pouze atributy, které přímo nezasahují do základní sémanticko-syntaktické struktury (vzhled postav ovlivňuje dobová móda, i když jsou příběhy zasazeny do minulosti, způsob mluvy, chování a jednání odpovídá současnosti, atd). Základní charakteristika postav ale zůstává nezměněna. Proto současnému pojetí žánrů paradoxně nejvíce odpovídá Proppova teorie. Také z tohoto důvodu použiji jeho metodu.

4.2 Žánr filmové pohádky

Pohádka přešla do filmu z literatury, ještě předtím se šířila ústním podáním. Podobnou stavbu jako tento žánr vykazuje i řada starých mýtů, kde má patrně svůj původ.⁵⁰ Kromě mytologie vycházejí pohádkové motivy ze sociálních tradic a zvyků či kultu rytířství. Motivы dobrodružství a dalekých zemí zase přenášejí mysl přes hranice usedlého života. Jiné motivy pocházejí ze snů, ať už klasických, tak i bdělých, které kompenzují nedostatečnou skutečnost. Ty jsou natolik v rozporu se skutečností, že je vyslovujeme jen fikcí.⁵¹ Pohádky tedy dle Karla Čapka pocházejí ze života, vyjadřují jisté zkušenosti, které jsou prožívány napříč národy.⁵² Kromě skutečného života má vliv na proměny pohádek písemnictví a náboženství (křesťanství, ale i lidové pověry).⁵³

Dle Proppa je v tvorbě pohádek teoreticky naprostá svoboda (kdokoli může dělat cokoli, jakákoli věc může být personifikována), což je specifická zvláštnost

---

⁴⁷ Tamtéž, s. 25.

⁴⁸ ALTMAN, cit. 9, s. 24.

⁴⁹ BORDWELL, THOMPSON, cit. 34, s. 427

⁵⁰ PROPP, cit. 18, s. 88.

⁵¹ ČAPEK, cit. 35, s. 108.

⁵² Tamtéž, s. 122.

⁵³ PROPP, cit. 18, s. 77.

právě tohoto žánru.⁵⁴ Dále vysvětluje na jedné straně překvapivou mnohotvárnost, pestrost a barvitost pohádky a na druhé straně její jednotvárnost a opakovatelnost tím, že v pohádkách je mnoho postav, které však mají poměrně málo funkcí.⁵⁵

Filmová pohádka u nás patří k jednomu z nejvděčnějších žánrů, a to dle Jitky Šidlákové od doby, kdy Bořivoj Zeman natočil *Pyšnou princeznu*. Filmová pohádka je určena dětskému divákovi, avšak často je z produkčních důvodů pojímána jako rodinná podívaná. Dospělý divák v ní hledá humor, ale také nostalgii po ztraceném dětství. Pokud jde o didaktickou funkci, díky jednoduchému syžetu pohádky se děti učí rozlišovat hranice dobra a zla a poznávají, že k vytouženému cíli se dostanou až po překonání mnoha překážek. Kouzelné dary a jiné zásahy nadpřirozených sil jsou bez vlastního přičinění bezcenné.⁵⁶

Kromě zápletky, která určuje časové rozvržení příběhu, hraje významnou roli také prostor, v němž se děj odehrává. Ten je zpravidla, společně s časem, neurčitelný.⁵⁷ Čapek tomuto fenoménu říká zvláštní odlehlost. Dle něj je pro pohádku typický tzv. jiný svět, který je v širším smyslu všude, kde jsme ještě nebyli, nebo kde nebyli ostatní. Nachází se za každou hranicí, která omezuje naši zkušenost.⁵⁸ Pohádkový příběh bývá situován do minulosti, která je stylizována kostýmy a výpravou. Ač je minulost dějinně neurčitá, dle Šidlákové bývá charakterizována různými atributy – např. gotickými hrady. Někdy je ale zcela vymyšlená a spojuje různé styly, proudy a vlastní nápady autorů.⁵⁹ K odlehlosti časové a místní přidává Čapek ještě odlehlost sociální: jednajícimi osobami jsou králové a princezny, ale také poustevník nebo čaroděj.⁶⁰

K povaze pohádek tak náleží určitá poloskutečnost. Svět v pohádkách nemusí být nutně fantastický nebo nadpřirozený, ale klade se mimo aktuální a kontrolovatelnou realitu. Neocitá se v rozporu se zkušeností, jen je umístěn mimo její dosah.⁶¹ Pohádka tak má svůj vlastní fikční svět, který je volnější a nevázanější, ale i více neměnný a konzervativnější než sama skutečnost. V pohádce je podstatný epický děj, který nás přenáší přes otázky po existenci, přičinnosti atd.

---

⁵⁴ Tamtéž, s. 88.

⁵⁵ Tamtéž, s. 27.

⁵⁶ ŠIDLÁKOVÁ, cit. 5, s. 335.

⁵⁷ Tamtéž, s. 335

⁵⁸ ČAPEK, cit. 35, s. 116

⁵⁹ ŠIDLÁKOVÁ, cit. 5, s. 335.

⁶⁰ ČAPEK, cit. 35, s. 98.

⁶¹ Tamtéž, s. 98-99.

K prodloužení příběhu se užívá oklik a odboček, opakují se motivy překážek či úkolů, a to většinou třikrát.⁶²

Osoba, která nese děj a soustřeďuje na sebe účast a sympatii je princ nebo důvtipný chudák, utiskovaný sirotek či princezna. Veškerým epickým dějem je boj, dobrodružství, překonávání překážek, vytrvání ve zkouškách. Vítězství pak případně pohádkovému hrdinovi a zlé mocnosti jsou poraženy.⁶³ Princip zla vychází dle Čapka z životní praxe – vše zlé, čeho se bojíme, je třeba soustředit na určité nositele. Stejná fikce zla, která oživuje děje pohádek, prostupuje i náš skutečný život.⁶⁴

Pro českou filmovou pohádku je podle Šidlákové nezbytným prvkem humor.⁶⁵ Pohádek s komediálními prvky vzniklo nejvíce, což může být způsobeno i výběrem literárních předloh – mezi nejoblíbenější patří adaptace podle Boženy Němcové.⁶⁶ Ty jsou mírné, laskavé, nadpřirozené bytosti v nich vystupující nevyvolávají strach, ale spíše úsměv. Je tedy poměrně obvyklé, že žánr pohádky bývá často spojován s žánrem komediálním a tato díla jsou pak označována za pohádkové komedie. Pohádky také dříve režírovali spíše komediální režiséři nebo na nich spolupracovali komediální scénáristé.⁶⁷ To už dnes podle mě není pravidlem, pohádky točí i žánrově nevyhranění režiséři (Jiří Strach, Alice Nellis či Milan Cieslar). Pro české pohádky je typická i přítomnost komických postav, což jsou např. čerti, hloupý Honza, komičtí princové či králové. Dle autorky je z hlediska žánru i národního charakteru až povážlivá absence heroických hrdinů a úcty ke šlechtě. Stejně jako humor, provází české pohádky často ústřední píseň, která časem zlidoví.⁶⁸

Pohádky se proměňují spolu s vývojem technických možností filmu a v závislosti na ekonomické situaci.⁶⁹ Od devadesátých let část pohádek zachovává českou tradici, druhá část produkce se od modelu pohádek s malým množstvím kouzel a nadpřirozených jevů odvrací. V takových se často objevují zlé

---

⁶² Tamtéž, 106-107.

⁶³ Tamtéž, s. 107.

⁶⁴ Tamtéž, s. 121.

⁶⁵ ŠIDLÁKOVÁ, cit. 5, s. 335.

⁶⁶ Patří mezi ně i dvě z našich nejúspěšnějších filmových pohádek - *Pyšná princezna* a *Tři oříšky pro Popelku*.

⁶⁷ ŠIDLÁKOVÁ, cit. 5, 336.

⁶⁸ Tamtéž, s. 336-337.

⁶⁹ Tamtéž, s. 337.

nadpřirozené síly a postavy, které ohrožují hrdiny, typická je akčnost a užití moderní trikové techniky. Postrádají romantiku a jednoduchou dějovou linii, jsou překombinované množstvím zápletek. Taková je dle autorky např. *Nesmrtelná teta*. Naopak film *Lotrando a Zubejda* je opět zástupcem laskavé a moudré pohádky, jelikož v něm najdeme hrátky s jazykem či netradičně pojatého loupežníka – intelektuála.⁷⁰

Již za normalizace zavedla Československá televize tradici uvádět na Štědrý večer filmovou pohádku a tato zvyklost je dodržována dodnes.⁷¹ V posledních letech se dokonce připravují premiérové pohádky na všechny tři sváteční dny. Pohádky z období socialismu, tehdy atraktivní svou bohatou podívanou, dnes působí podle Šidlákové těžkopádně a tak se musí česká pohádka vydat jiným směrem, a kde se nedostává prostředků, musí si vypomoci neotřelými nápady a vtípem.⁷² S ohledem na téma práce se domnívám, že právě to byl případ i *Anděla Páně*, který se původně točil jen pro televizi.

---

⁷⁰ Tamtéž, s. 340.

⁷¹ Tamtéž, s. 347.

⁷² Tamtéž, s. 351.

5 ANALYTICKÁ ČÁST

5.1 Analýza sémanticko-syntaktických prvků podle metody V. J. Proppa

Dle Proppa pohádka obvykle začíná *výchozí situací*, ve které jsou vyjmenováni členové rodiny, nebo je představen budoucí hrdina.⁷³ V pohádce *Anděl Páně* je hned v úvodním záběru odhalen nebeský prostor a ukázán spící anděl Petronel (Ivan Trojan). Nechce se mu vstávat, je líný a možná i rozmazlený. Poté jsou nám představeni členové nebeské rodiny. Nejprve jsou to Panna Marie (Klára Issová), Ježíšek (Jakub Konáš), svatá Anna (Anna Geislerová) a svatá Veronika (Veronika Žilková). Posléze se v nebi objevují andělé a přichází svatý Mikuláš (Jiří Pecha), který se vrátil z nadělování. Následuje zkouška nebeského sboru s archandělem Gabrielem (Gabriela Osvaldová). Petronel se tu snaží schovat mezi malé andílky, což symbolizuje jeho nevyzrálou. Petronel je za falešný zpěv ze sboru vyhnán a děj se přesouvá na zem.

Teprve v následujícím záběru se objevuje titul filmu a za ním hrad, kde se bude odehrávat pozemská část příběhu. Následuje druhá *výchozí situace*. V úvodní pozemské scéně jede lesem muž na koni, který nakonec dorazí až na zmíněný hrad. Jde o hraběte Maxmiliána (David Švehlík), který se vrátil na své panství. Je tedy představen budoucí pozemský hrdina, který je však opilý a rozhazovačný. Poté film seznamuje s osazenstvem hradu, což lze považovat za upravenou verzi členů rodiny. Zatímco Dorotka (Zuzana Kajnarová) a Josef (Oldřich Vlach) hraběti pomáhají, Francka (Zuzana Stivínová) všem rozkazuje a posléze vyjde najevo, že je chamtivá a krade.

V nebi volně pokračuje *výchozí situace*. Panna Marie se sv. Veronikou pečou cukroví. Petronel má vyndat plech z trouby, ale jelikož je rozpálený, upustí ho přímo pod nohy Pánu Bohu (Jiří Bartoška). Tím je představen poslední člen nebeské rodiny. Po stříhu zpět na zem vidíme Francku s Dorkou na trhu. Dorka je prostá, ale upřímná dívka. Zato Francka je povýšená. Dokonce Dorce říká: „Jeho hraběcí milost je pro tebe víc než pánbůh a ty si nemáš o ní co myslet.“ Francka si myslí na pana správce (Oldřich Navrátil) a od rychtáře (Josef Somr) se dozvídá, že správce koupil na trhu prstýnek, což je vzápětí ukázáno. Následuje seznámení

---

⁷³ PROPP, cit. 18, s 31.

s kuchařkou Rózou (Jana Štěpánková). Ta říká Dorce, že od té doby, co hraběti zemřela matka, to s ním jde od desítky k pěti, jelikož se nenaučil pečovat o panství. Po uvedení posledního člena rodiny na zemi obě výchozí situace končí.

Pro Proppa jsou nejdůležitějšími prvky *funkce jednajících osob*. Ty proto budu nyní analyzovat. Pro lepší orientaci v textu jsou vyznačeny tučně.

I. Jeden ze členů rodiny opouští domov.

Pán Bůh Petronelovi sdělí, že Svatý Petr šel pro kapry. Sv. Petra není za celou dobu ve filmu ukázán, ale tím, že opustí nebeskou bránu, je umožněn vývoj děje.

II. Hrdinovi je něco zakázáno

Někdy může být forma zákazu oslabena, stává se prosbou nebo radou. Opačnou formou zákazu je pak příkaz nebo návrh.⁷⁴ Zde si Petronel stěžuje, že se snaží, ale nemá zastání. Přeje si dostat příležitost ukázat, co v něm dřímá; trochu důvěry. Pán Bůh mu tedy svěří úkol vystřídat sv. Petra u nebeské brány a vysvětlí mu, co má dělat: „Nic to není. Přijde duše, koukneš se jí do svědomí, všechno zvážíš, duši s lilii pustíš dovnitř, anebo šups s ní do pekla.“ Předá mu klíč od nebeské brány a Petronel slibuje, že mu žádný hříšník neproklouzne. Funkcí je tedy navržená příležitost a s ní související snaha nezklamat Pána Boha a dokázat mu i ostatním, že si zaslouží důvěru.

III. Zákaz je porušen

Petronelovi má s úkolem pomáhat čert Uriáš (Jiří Dvořák), kterému Pán Bůh nakáže, aby anděla nezkazil. Do pohádky tak vstupuje nová postava, kterou Propp nazývá *škůdcem*. Jeho úkolem je porušit klid šťastné rodiny, způsobit nějaké neštěstí, škodu nebo újmu.⁷⁵ Uriáš ale není klasický zákeřný zloduch, jedná se spíše o šibalského pokušitele. Zpočátku ani moc škodit nemusí, Petronel si vystačí sám. Uriáš mu dokonce radí, aby první příchozí, vdovu Vomáčkovou (Jana Hlaváčová), hodil na váhu, ale Petronel prohlásí, že drbnu vážit nemusí a přenechá ji Uriášovi. Anděl se chová povýšeně, nedůvěřivě, na příchozích vidí jen to špatné. A tak čertovi vzápětí vydá i ctihodnou abatyši Magdalenu (Jiřina Jirásková) s lilii a drába Lorenze (Stanislav Zindulka), jehož svědomí si ani nepřečte a odsoudí ho jen kvůli jeho povolání. Že úkol Petronel zpackal je jasné už ve chvíli, kdy mu Uriáš říká: „Se svatým Petrem abych se hádal o každého mordýře, a ty nám šoupneš i abatyši.“

---

⁷⁴ Tamtéž, s. 32.

⁷⁵ Tamtéž, s. 33.

Petronelovi to ale nedochází a stojí si za tím, že „co se hříchů týče, jeden musí být důsledný“.

IV. Škůdce se snaží vyzvídat

V. Škůdce dostává informace o své oběti

Na nebi se tyto dvě funkce v tuto chvíli přímo nevyskytují. Uriáš nemusí vyzvídat, jelikož získal dostatek informací z předchozího jednání Petronela. Vyzrazení zde tedy na sebe bere podobu neopatrného činu.⁷⁶ Zato na zemi se těmito funkcemi poprvé výrazněji projeví zdejší škůdce – správce. Ten vyzvídá, jestli má Dorka nějakého mládence a ta prozrazuje, že ne.

VI. Škůdce se snaží oklamat svou oběť, aby se zmocnil jí nebo jejího majetku

Neplatí zde, že škůdce na sebe především bere jinou podobu, jak tvrdí Propp.⁷⁷ Když Uriáš vidí, jaký je Petronel „matla“, snaží se ho přemluvit k hraní mariáše, což je již samotná funkce.

VII. Oběť podlehne úskoku a tím bezděčně pomáhá nepříteli

Petronel, přestože ještě na začátku „souzení duší“ říká: „S čerty se nebavím“, mu nyní podlehne. Mají přece „naděláno“ a vychytralý Uriáš ho navíc přesvědčí i domněnkou, že slovo mariáš je odvozeno od Panny Marie. Hrdina proto souhlasí s přemlouváním škůdce. Na svoje povinnosti s klidem zapomíná.

VIII. Škůdce působí jednomu ze členů rodiny škodu nebo újmu

Odsouzení nevinných a hraní karet místo vykonávání slíbené služby označují za škůdcovství. Žádná z forem škůdcovství, které vyjmenovává Propp, není podobná.

VIII-a) Jednomu z členů rodiny se něčeho nedostává nebo by něco chtěl mít

IX. Neštěstí nebo nedostatek jsou sděleny. K hrdinovi se někdo obrací s prosbou nebo rozkazem. Je odeslán nebo propuštěn.

Při hraní karet vyruší anděla s čertem Pán Bůh, který andělovi vyčiní. Petronel argumentuje tím, že stejně žádná duše neobstála. Pán Bůh mu jeho omyl vyvrací.⁷⁸ Anděl si však stejně vede svou a říká, že to pak může do ráje kde kdo a není to žádná odměna. Dle něj by v nebi měla panovat větší přísnost, pevnější ruka,

---

⁷⁶ Tamtéž, s. 34.

⁷⁷ Tamtéž, s. 34.

⁷⁸ Vomáčková vychovala deset svých dětí a čtyři nevlastní, abatyše vedla útulek pro sirotky a Lorenz nikdy nikomu neublížil.

jemnější síto. Pán Bůh mu vysvětluje, že je obtížné žít pozemský život s čistým štítem. Petronel si myslí, že právě proto by měl Pán Bůh již na zemi víc dbát o lidské skutky. Opovázlivě mu řekne, že asi něco pomijí nebo snad špatně vidí. Pán Bůh se ptá, jestli ho chce kárat, že špatně zařídil svět. Petronel odpoví, že to by si nedovolil, jen by si přál, kdyby se lidi už na zemi předroztrídili na dobré a špatné, aby to bylo jasné. Myslí to dobře, ale Pán Bůh ho za jeho hloupá slova potrestá: má jeden den na to, aby pohnul alespoň jediného smrtelníka k dobru a pokání – jinak se propadne do pekel mezi padlé anděly. Až se dosypou přesýpací hodiny, pak sám Pán Bůh sečte jeho hříchy. Petronel nyní půjde na svět jako nejubožejší z ubohých a sám uvidí, jestli obstojí.

Tento moment je významný tím, že způsobuje odchod hrdiny z domova. Dle Proppa je hrdinou tzv. hledač nebo postižený.⁷⁹ Domnívám se, že zde se smísily oba typy – Petronel je vyhnán a pohádka ho až do návratu provází bez většího zájmu o dění v nebi. Je tedy postižený. Zároveň ale hledá hříšníky (kteří sice nejsou předem určeni, avšak jsou představeni ve výchozí situaci na zemi) a stává se tak i hledačem.

X. Hledač se rozhodne k protiakci nebo s ní vysloví nesouhlas

Tento prvek v *Andělovi Páně* chybí, což je logické, protože jak Propp dále uvádí, vyhnání hrdinové se nesnaží o osvobození.⁸⁰

XI. Hrdina opouští domov

Pán Bůh sešle Petronela, proměněného v žebravého mnicha, na zem. Doprovází ho Uriáš v mysliveckém oděvu, kterého za ním vyslal Pán Bůh, jelikož měl Petronela na starost a ne na pokoušení. Předchozí prvky znamenají dle Proppa expozici pohádky, nyní již následuje akce.⁸¹

XII. Hrdina je podroben zkoušce, vyptávání, je napaden apod., čímž se připravuje získání kouzelného prostředku nebo pomocníka.

---

⁷⁹ PROPP, cit. 18, s. 39.

⁸⁰ Tamtéž, s. 41.

⁸¹ Tamtéž, s. 41.

Petronel viní Uriáše, že za jeho situaci může on. Uriáš se brání, že je taky v maléru⁸² Dohadují se, kdo je na tom hůře. Petronel říká Uriášovi, že tomu už peklo nehrozí. Uriáš mu nabízí čertovskou služební mošnu a stává se tak *dárce*.

XIII. Hrdina reaguje na činy budoucího dárce

Petronel mošnu nejprve odmítá a tvrdí, že mu stačí modlitba. Zkouší to, ale místo prosby spíše prikazuje. Žádný zázrak se tak nekoná.

XIV. Hrdina dostává k dispozici kouzelný prostředek

Po svém neúspěchu zvedá Petronel dříve zahozenou mošnu a ptá se Uriáše, jak funguje. Ten mu vysvětlí, že stačí vyslovit přání a klepnout na ni rukou. Problém spočívá v tom, že může splnit přání jen lidem. Uriáš Petronelovi namluví, že když zjistí, co si hříšníci přejí, tak je skrze to přání napraví. Vydávají se tedy hledat lidi.

XV. Hrdina je přenesen, dovezen nebo přiveden k místu, kde se nalézá předmět hledání

Dle Proppa se objekt hledání nachází v jiné říši, což je zde bezesbýtku splněno – nebe a země jsou rozdílná prostředí. Konkrétním místem, kde se hříšníci nacházejí, je hraběcí panství. Anděl s čertem k němu jednoduše dojdou. Lze ale říci, že Petronel je přiveden Uriášem, jelikož ho celou cestu dohání. Když přijdou do podhradí, Uriáš prohlásí: „No, tady je to samej hříšník! To je cejtít na sto honů.“ Jeho slova potvrzují nález toho pravého místa.

XVI. Hrdina a škůdce vstupují do bezprostředního boje

Petronel se snaží dostat dovnitř, je ale vyhnán hrabětem, správcem a Franckou – tedy hříšníky, které hledal.

Potud šla pohádka *Anděl Páně* více méně bez problémů analyzovat dle Proppovy metody, jelikož funkce na sebe navazovaly. Dále je to složitější, funkce jsou přehozeny, některé se neobjevují vůbec. Následují funkce, které se objevily již dříve a nyní jsou na zemi opakovány.

Po vyhnání z hradu pomůže hrdinovi Dorotka a Petronel na ní pod vlivem Uriáše vyzvídá, co by si zmínění hříšníci přáli. Je zde tedy variovaná funkce **IV. Škůdce se snaží vyzvídát** a následně i **V. Škůdce dostává informace o své oběti**. Petronel zjistí, po čem prahnou hříšníci - Francka se žene za penězi, správce by rád

---

⁸² Uriáš říká, že duše už v pekle zaevidovaly a kde teď vezmou náhradu. Tento problém však není dořešen. Na konci příběhu jsou ale všichni tři neprávem odsouzení v nebi, tudíž jsou zachráněni.

mladou, pěknou ženu a hrabě nad ránem platil za celou hospodu, tak chce jít asi o žebrácké holi. Jde tedy opět o variaci předchozích funkcí **(VIII-a) Jednomu z členů rodiny se něčeho nedostává nebo by něco chtěl mít** a **IX. Neštěstí nebo nedostatek jsou sděleny. K hrdinovi se někdo obrací s prosbou nebo rozkazem. Je odeslán nebo propuštěn**). Petronel se vytratí z Dorotčiny komůrky (patrně oknem) a hledá Uriáše. Mezitím odjíždí hrabě slavit Vánoce na sousední panství, což lze chápat jako pozemskou funkci **XI. Hrdina opouští domov**.

Petronel najde Uriáše a svěruje mu, co se dozvěděl. Nedošlo mu, že splněním tužeb Francky a správce tyto dva nenapraví, ani že Dorotka o hraběti a žebrácké holi mluvila s nadsázkou. On to chápe doslovně. Uriáš mu znovu předává kouzelnou mošnu (opakování funkce **XIV. Hrdina dostává k dispozici kouzelný prostředek**) a Petronel plní přání. Francka má najednou plnou skříň zlatáků, hrabě spadne z koně, promění se na žebráka a kůň mu uteče. A správce se zamiluje do Dorotky, které se od této chvíle snaží zmocnit. Vydírá Francku, a ta mu tak v jejím získání prostřednictvím lsti pomáhá. Dorotka je křivě obviněna z krádeže a odvedena do šatlavy. Objevuje se tedy pozemská funkce **VIII. Škůdce působí jednomu ze členů rodiny škodu nebo újmu**. Můžeme ji rozšířit i na hraběte, od nějž správce pod cenou kupuje pozemky či mu za pomoci rychtáře krade dříví v lese. Proměněnému nikdo nevěří, že je hrabě, drábové ho dovedou k rychtáři a také je vsazen do žaláře. Hraběti se však díky jeho „proměně“ otevrou oči a začne se měnit jeho charakter, takže je mu taková lekce vlastně ku prospěchu.

Nyní se již k opakovaným funkcím přidávají funkce nové. Petronel je přesvědčen, že má splněno a odchází do nejbližšího kostela očekávat své nanebevstoupení. Jde o první, i když jen částečný, výskyt funkce **XX. Hrdina se vrací**. V kostele se mu zjeví Panna Marie a sdělí mu, že nikoho nenapravil a hodné poutivé děvče uvrhl do neštěstí. Přestal věřit v boží pomoc a místo toho se obrátil o pomoc k peklu. Nyní je největším hříšníkem – a tedy i škůdcem - on sám. Petronel se jí ptá, co má dělat. Panna Marie odpovídá: „Skloň pokorně hlavu, nechtěj zachránit jen sebe. Nemysli jen na sebe. Pak bude celé nebe stát při tobě.“ Petronel si konečně uvědomuje své pochybení a vydává se zachránit Dorotku. Domnívám se, že jde o funkci **XXV. Hrdinovi je uložen těžký úkol**. Se záchranou Dorotky je totiž spojena řada problémů, kterým musí hrdina čelit. Čert mu nabízí mošnu, ale Petronel říká, že ji do soudného dne nechce vidět. Mezitím je Dorotka

vyslýchána a odsouzena k výprasku na pranýři. Správce ale navrhne, že by se za ni zaručil – odvolává se na právo poctivé záruky, což znamená svatbu. Dorotka váhá.

Po nastínění hlavní dramatické zápletky následuje sekvence, v níž se Petronel s Uriášem brodí sněhem a hledají cestu na rychtu. Tyto jemně humorné obrazy doprovází zpívané *Adeste Fideles*, což působí poeticky. Předpokládám, že jde o záměr, aby si divák (a dětský obzvláště) vydechl před napínavým vyvrcholením příběhu.

V šatlavě osloví hrabě Dorotku, která ho nepoznává, a to ani po hlase. Znamená to, že se zde nevyskytuje funkce **XXVII. Hrdina je poznán**, ale její opak. Důvodem je nejspíše chybějící funkce **XVII. Hrdina je označen**. Přesto se navzájem svěřují se svým trápením. Maxmilián si konečně si uvědomí, co se kolem něj děje. Říká, že Dorotku pustí ven a všechny ty lháře a zloděje nechá potrestat jako hrabě tohoto panství. Dorotku to pobaví a odpoví, že hrabě je namyšlený floutek, co se honí za zvěří. Nikoho nemá rád, jen sebe. A nikdo nemá rád jeho. „Ani ty?“, ptá se Maxmilián. Dorotka sklopí hlavu.

Za Dorotkou přijde správce. Jako zasnubní dar jí slibuje vrátit její řetízek po mamince⁸³, což je poněkud absurdní. Když si ale dojde pro výprask, už ji nechce. Správce ji vydírá tím, že jinak se bude říkat, že „pastejřovic Dorota krade“. Hrabě vykřikne, aby to nedělala. Dorotka je zoufalá, a tak nakonec souhlasí a správce si ji i přes volání hraběte odvádí. Odvází Dorotku na panství, kde jí přeje dobrou noc a vede slizké řeči. Dorotka je nešťastná a pláče. Pozemské škůdcovství je dokonáno.

Petronel s Uriášem konečně dorazí na rychtu. Nyní se Petronel, poučen Pannou Marií, obrací o pomoc k nebi a přemýšlí, který svatý by mu pomohl dostat se do šatlavy. Tvrdí, že svatá Barbora se dostala ven z vězení a poprosí ji, aby se oni naopak dostali dovnitř. Jeho prosba je vyslyšena. Jde o první variaci funkce **XIV. Hrdina dostává k dispozici kouzelný prostředek**. Stane se zázrak a oni projdou zdí do šatlavy, kde je hrabě. Uriáš i Petronel odhalují svoji identitu. Přichází rekapitulace. Petronel říká, že se snažil. Na to Uriáš odpoví: „No, to je vidět. Když strčíš lakotný holce větel zlatáků, bezcitnému hamižníkovi nejhezčí panenku na panství a z jednoho floutka uděláš žebráka...“ Tím je andělova vina odhalena Maxmiliánovi, který se Petronela ptá, co mu udělal a proč mu to provedl. Ten

---

⁸³ Správce jí ho zabavil při obvinění z krádeže.

argumentuje, že se ho snažil uchránit před peklem. Hrabě se rozčiluje, že Dorotku tomu mizerovi nedá a na Petronela útočí, že mu musí pomoci, protože anděl má lidem pomáhat. Petronel se ptá jak. Hrabě je zoufalý a přeje si být aspoň třicet mil daleko, což vysloví s nadsázkou, ale Uriáš mu to splní svojí mošnou. Rázem jsou kdesi v lese. Petronel říká, že mu ta mošna už nesmí na oči, a Uriáš taky.

Dále tedy pokračují jen Petronel s Maxmiliánem. Z toho se nyní také stává hledač. Oba si začínají uvědomovat, že mohou a musí věci změnit a konečně jim také záleží i na někom jiném, než na sobě. Spojuje je stejný cíl a cestou za záchranou Dorotky dospívají. Mezi nebeským a pozemským hrdinou je tak určitá paralela.

Prodírají se lesem ve tmě. Když už je to neúnosné, vzpomene si Petronel na sv. Lucii a poprosí ji o doušek světla. Opět to funguje (znovu variace funkce **XIV. Hrdina dostává k dispozici kouzelný prostředek**) a hrabě jí děkuje. Oba hrdinové jsou nyní pokorní. Záběr na kohoutí zakokrhání potvrzuje rozbřesk. Dorotka pláče a Róza ji utěšuje, ale není to nic platné, jelikož Dorotka si myslela na někoho jiného (a divák ví, že na hraběte). Na panství probíhají přípravy na hostinu, Dorotku oblékají do svatebních šatů a správce jí donese slíbený řetízek po mamince.

Mezitím dojdou hrdinové k jezeru, jehož obejití by dlouho trvalo. Přemýšlí proto, kdo by jim pomohl nyní. Petronel si vzpomene na zmrzlé – Pankráce, Serváce a Bonifáce, povídá: „buďte tak hodní...“ a voda zmrzne (opět variace funkce **XIV. Hrdina dostává k dispozici kouzelný prostředek**). Pak pospíchají dál. Maxmilián už nemůže, ale Petronel ho povzbuzuje: „Musíme jim to zvládnout překazit!“. Konečně je vidět, čeho dobrého je schopen, jakou má vnitřní sílu a odhodlání. Hrabě přesto propadá beznaději, že Dorotku nedokáže zachránit. Přeje si svého hnědáka, načež Petronel prosí sv. Martina o bělouše. Ten se vzápětí objeví a hrdinové na něm odjíždí. Jde o poslední opakování variace funkce **XIV. Hrdina dostává k dispozici kouzelný prostředek**, kdy tímto prostředkem není věc, ale vyslyšení přání. Při společné jízdě na koni je ještě patrnější spojení hrdinů.

Na panství už jdou na obřad, který se koná venku u kapličky. Správce na oddávajícího spěchá, ten jim proto rovnou dává přes ruce štólu se slovy „co Bůh spojil, člověk nerozlučuj“. V tu chvíli přijíždí hrabě s Petronelem a zdá se, že pozdě – správce líbá Dorotku. Pozorný divák však už podle hlasu oddávajícího poznal, že

šlo o Jiřího Dvořáka, tedy Uriáše. Nyní se o tom přesvědčíme, když se v mezeře mezi hlavami Dorotky a správce objeví onen oddávající. Když ho uvidí Petronel, začne se radovat a prohlásí, že svatba neplatí. Uriáš odhaluje všem přítomným svou identitu a ptá se: „Copak čert může někoho oddat?“. Jde tedy o funkci **XVIII. Škůdce je poražen**. Správce se ale brání: „Jak, neplatí? Co neplatí?“ Hrabě neváhá, odstrčí ho, popadne Dorotku a společně s Petronelem odjždějí na voze pryč. Bělouše se na popud Petronela ujímá Uriáš. Lze mluvit o opakování funkce **XX. Hrdina se vrací**.

Lidé z panství se za nimi rozbíhají, Správce křičí: „Za nima, chyťte je!“ Máme tu tedy funkci **XXI. Hrdina je pronásledován** a snad i **XXII. Hrdina se zachraňuje před pronásledováním**. Přijedou ke kostelu a utíkají dovnitř, Dorotka nechápe proč. Petronel je chce oddat, aby ji zachránil. Dorotka ale říká, že dotyčného nechce. Petronel odvětí: „Copak jsi neříkala, že si vezmeš chudýho, když je hodnej?“ A ptá se, jestli chce radši správce. Hrabě, stále jako žebrák, doplňuje: „Přece si nemůžeš vzít někoho, koho nemiluješ.“ Dorotka přiznává, že by chtěla Maxmiliána. Všichni jí tvrdí, že žebrák stojící vedle ní je Maxmilián, ale ona tomu nevěří. Vypadá to beznadějně. Petronel je podroben nejtěžší zkoušce. Záleží mu na Dorotce víc než na sobě. Žádný svatý, který by mu pomohl, už ho asi nenapadá, a tak požádá Uriáše o mošnu. Ten na něj nevěřicně hledí se slovy: „Anděli, podáváš ruku peklu.“ Ale on i přesto souhlasí. Uriáš mu tedy hází mošnu (třetí výskyt funkce **XIV. Hrdina dostává k dispozici kouzelný prostředek**, kdy tímto prostředkem je čertovská mošna) a Petronel proměňuje Maxmiliána ze žebráka na hraběte. Patrně jde o funkci **XXIX. Hrdina dostává nové vzezření**. Hrabě získal zpět svoji původní podobu a navíc má krásné nové šaty. Do kostela vtrhnou lidé z panství včetně škůdců, tedy oni pronásledovatelé, a když vidí hraběte, nemají slov. Francka z toho omdlí – dojde jí, že peníze nedostane. Dorotka už nic nenamítá a s hrabětem se objímají. To považují za zástupný znak funkce **XXXI. Hrdina se žení a nastupuje na carský trůn**. Dorotka je zachráněna, což znamená funkci **XXVI. Úkol je splněn**. Tímto se uzavřela pozemská linie pohádky.

Skleslý Petronel odchází z kostela a Uriáš ho odvádí s sebou. Avšak v dalším záběru se Petronel již v podobě anděla vrací na nebe. Jde tedy o poslední výskyt funkce **XX. Hrdina se vrací**. Vítá ho Pán Bůh. Petronel se diví, jak to, že není v pekle, když nenapravit jediného hříšníka. Pán Bůh mu vysvětluje, že napravil

sebe – pro Dorotčino štěstí by se sám obětoval. Záchranou Dorotky prokázal vlastní kvality a konečně dospěl – byl ochotný za svůj čin nést zodpovědnost, jelikož čertovskou mošnu použil s plným vědomím trestu, který z toho pro anděla vyplývá. To považuji za funkci **XIX. Počáteční neštěstí nebo nedostatek jsou zlikvidovány**. Petronel říká, že nyní by jinak soudil duše před nebeskou branou. Zajímá se, co bude s těmi pravými, nenapravenými, hříšníky – Franckou, správcem, rychtářem.⁸⁴ Pán Bůh odvěti, že těch už se ujme světská spravedlnost. Možná je napraví a projdou nebeskou bránou. Funkce **XXX. Škúdce je potrestán** se tu tedy nevyskytuje, jelikož se nesetkáváme ani s přímým potrestáním, ani velkomyslným odpuštěním. Zda se o škúdce světská spravedlnost skutečně postará, se však již nedozvíme.

Tomuto trestu zde podléhají škúdci z druhého dějového sledu, jak tvrdí Propp.⁸⁵ První škúdce, tedy Uriáš, je potrestán jen povinným provázením Petronela. Jeho další navádění potrestáno není, snad jen Petronelovým odmítnutím. Nakonec ale Uriáš hrdinům pomáhá, když zprvu nepoznán oddá Dorotku se správcem, později hlídá vchod do kostela. Tehdy je z něj již pomocník.

Pohádka končí oslavou Vánoc a příchodem tří králů. Všechny nebeské postavy z výchozí situace i neprávem odsouzené duše se shromáždí, aby přivítali vzácnou návštěvu. Jejich uskupení připomíná společnou fotografii velké šťastné rodiny. Prostřední král nese Ježíškovi narozeninový dort a poklekávají na zem. Za Petronelem se objevuje Uriáš a společně se pochichtávají.

Funkce **XXII. Nepoznaný hrdina se dostává domů nebo do jiné země**, **XXIII. Nepravý hrdina si klade neoprávněné nároky** a **XXVII. Nepravý hrdina nebo škúdce je odhalen** se dle mého v pohádce *Anděl Páně* nevyskytují.

---

⁸⁴ Hraběte nejmenuje, můžeme tedy doufat, že se napravil stejně jako Petronel.

⁸⁵ PROPP, cit. 18, s. 59.

5.2 Analýza biblických a ostatních křesťanských motivů

Nyní budu analyzovat biblické motivy ve struktuře pohádkového příběhu. Rozeberu také motivy, které jsou spíše jen křesťanské, až lidové, v *Bibli* se nevyskytují, avšak tematicky souvisejí s motivy biblickými a v příběhu mají důležitou roli. Především jde o postavy svatých.

Mnoho biblických a křesťanských motivů se objevuje již ve výchozí situaci. Samotné prostředí nebe - ráj lze považovat za motiv království nebeského. O něm jsou zmínky např. v *Matoušově evangeliu*: „Nechte děti a nebraňte jim jít ke mně; neboť takovým patří království nebeské“⁸⁶ A při večeři Páně Ježíš pravil: „Již nebudu pít z tohoto plodu vinné révy až do toho dne, kdy budu s vámi pít kalich nový v království svého Otce“⁸⁷ či „v Božím království.“⁸⁸ Později abatyše Magdaléna prohlašuje: „Já do ráje patřím.“ Ráj je konečným místem, v němž přebývají blažené duše prosté hříchu.⁸⁹ Domnívám se, že v pohádce nebe slouží jako druh království, jehož vládcem je Pán Bůh, jenž zastupuje roli pana krále.

Hlavním hrdinou je anděl Petronel, který prohlašuje, že je anděl Páně. Podle něj je ostatně pojmenován i samotný film. S postavou anděla Páně se v *Bibli* setkáváme poměrně často. Ukázal se např. Zachariášovi a řekl mu: „Neboj se, Zachariáši, neboť tvá prosba byla vyslyšena; tvá manželka Alžběta ti porodí syna a dáš mu jméno Jan.“⁹⁰ Dále se zjevil Josefovi ve snu, když chtěl propustit Marii⁹¹, a později znovu, kdy ho vyzval, aby uprchli do Egypta.⁹² Zjevil se i při narození Ježíše: „Náhle při nich stál anděl Páně a sláva Páně se rozzářila kolem nich.“⁹³ Posléze, když uplynula sobota po Ježíšově ukřižování, anděl Páně sestoupil z nebe, odvalil kámen a usedl na něm. Jeho roucho bylo bílé jako sníh. Mariím, které přišly ke hrobu, řekl: „Vy se nebojte. Víím, že hledáte Ježíše, který byl ukřižován. Není zde; byl vzkříšen, jak řekl.“⁹⁴ Anděl Páně promluvil také k Filipovi.⁹⁵ A když byl

---

⁸⁶ *Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona*. Český ekumenický překlad. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1979. Mt 19,14

⁸⁷ Tamtéž, Mt 26,29

⁸⁸ Tamtéž, Mk 14,25

⁸⁹ ROYT, Jan. *Slovník biblické ikonografie*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006. s. 253.

⁹⁰ *Bible*, cit. 86, L 1,11.13

⁹¹ Tamtéž, Mt 1,20

⁹² Tamtéž, Mt 2,13

⁹³ Tamtéž, L 2,9

⁹⁴ Tamtéž, Mt 28,1-6.

⁹⁵ Tamtéž, Sk 8,26

Petr ve vězení, „najednou u něho stál anděl Páně a v žaláři zazářilo světlo.“⁹⁶ V Lukášově evangeliu se anděl v některých z těchto příběhů jmenuje Gabriel.⁹⁷ To poněkud komplikuje situaci, neboť tak se jmenuje jiná postava v pohádce – sborníkem archanděl Gabriel. I on je tedy andělem Páně. V *Bibli* se nevyskytuje žádná postava jménem Petronel, znamená to tedy, že jde o postavu fiktivní. Anděl obecně znamená pomocníka a služebníka Božího.⁹⁸

Panna Marie, matka Ježíše (Petronel ji oslovuje „Matko Boží“), je dle Jana Royta zosobněním pokory, poslušnosti a oddanosti Kristu.⁹⁹ Křesťané v ní spatřovali vzor všech ctností a oceňovali její spravedlnost, mírnost, statečnost, moudrost a chudobu.¹⁰⁰ Petronel ji zdraví: „Zdrávas, Maria!“, což je zároveň název modlitby, která těmito slovy začíná. Patrně vychází z pozdravu anděla před zvěstováním: „Buď zdráva, milostí zahrnutá, Pán s tebou.“¹⁰¹ Latinský překlad „Ave, Maria“ využil později Uriáš při přesvědčování Petronela k hraní karet. Pannu Marii věřící vzývali jako ochránkyni a pomocnici křesťanů, ve výtvarném umění byla často zpodobena jako přímlovkyně za duše v očistci.¹⁰² Na to je ve filmu odkaz ve scéně, kdy Pán Bůh trestá Petronela. Panna Marie se jej snaží zadržet slovy: „Pane Bože, zrovna teď, o adventu...“, není to však nic platné.

Když se Panna Marie ptá Petronela jak se vyspal, odpoví jí: „Špatně, špatně! Svátá Anna mi sebrala teplejší peřinku.“ Sv. Anna reaguje: „A můžu já za to, že je mi vždycky k ránu zima? Nemůžu!“ Tento motiv odkazuje k lidové pranostice „Svátá Anna – chladna z rána.“ Vysvětlení pranostiky, vztahující se ke svátku sv. Anny (26. července), je takové, že v tomto letním období, pro které je příznačné slunečné, teplé a suché počasí, dochází za jasných nocí k intenzivnímu ochlazení zemského povrchu vyzařováním tepla. Studený vzduch má tendenci zůstat při zemi, a proto dochází k citelnému poklesu ranních teplot a tvorbě rosy.¹⁰³ Lehce zarážející je, že Panna Marie ji posléze oslovuje „Andulko“, ač by sv. Anna měla být její matka.

---

⁹⁶ Tamtéž, Sk 12,7

⁹⁷ Tamtéž, L 1,19.26.

⁹⁸ de VORAGINE, Jakub. *Legenda aurea*. Přel. Irena Zachová, Václav Bahník, Anežka Vidmanová. 2. přeprac. vyd. Praha: Vyšehrad, 1998. s. 119.

⁹⁹ ROYT, cit. 89, s. 189.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 192.

¹⁰¹ *Bible*, cit. 86, L 1,28

¹⁰² ROYT, cit. 89, s. 193-194

¹⁰³ VAŠKŮ, Zdeněk. *Velký pranostikon: 3000 pranostik*. Praha: Academia, 1998. s. 187.

V další scéně Panna Marie žádá sv. Veroniku, aby Ježíškovi podala ručník. Poté, co do něj Ježíšek otře svůj obličej, zůstane na něm otisk jeho dětské tváře. Tato scéna odkazuje na veraikon či Veroničinu roušku. Jmenovaná zpodobení se však podle Royta liší tím, že veraikon je na rozdíl od roušky Veroničiny bez trnové koruny a stop mučení. Jde o zobrazení hlavy Krista s dlouhými vlasy a vousy. Kristův obličej je přísně souměrně komponován a pronikavé oči navazují úzký kontakt s divákem.¹⁰⁴ Ježíškova tvář v pohádce je samozřejmě bezvousá a otisk vypadá spíše andělsky. Zobrazení vychází z legendických vyprávění. Dle *Abgarovy legendy* král Abgar poslal ke Kristu svého služebníka a zároveň malíře, aby namaloval Kristovu podobu. Tomu se nedařilo ji zachytit, a tak si Kristus osušil mokrou tvář ručníkem, na němž se objevil otisk tváře – tzv. obraz rukou neutvořený. Posel se s veraikonem vrátil ke králi, který se pohledem na něj uzdravil. Jiná, východní legenda praví, že Abgar měl dceru Veroniku (či Bereniku), která se uzdravila z nemoci při pohledu na otisk Kristovy tváře. Podle římské verze legendy poslal císař služebníka do Palestiny, kde se setkal s již uzdravenou Veronikou. Ta podala svoji loktuši Kristu k otření tváře a její otisk na ní zůstal.¹⁰⁵

Posléze se Pana Marie ptá: „Ježíšku, kam letíš, co snídaně?“ Ten jí odpovídá: „Jdu si hrát s Jidášem.“ Na to ona opáčí: „Aha. Ale ne že se zas vrátíš s brekem.“ Jde o narážku na Jidášovu zradu a hříčku s tím, že byl nedůvěryhodný odjakživa. O jeho zradě se dočítáme již ve Vyvolení Dvanácti, kde je ve výčtu apoštolů uveden na konci s přívlastkem „který ho pak zradil“.¹⁰⁶ Jidáš Iškariotský odešel k velekněžím a řekl: „Co mi dáte? Já vám ho zradím“ Určili mu třicet stříbrných a on hledal příležitost ke zradě. Ježíš věděl, že ho jeden z jeho učedníků zradí. Jidáš se ho zeptal: „Jsem to snad já, Mistře?“ a Ježíš mu odpověděl: „Ty sám jsi to řekl“. Jidáš se domluvil s velekněžími, že koho políbí, toho mají zatknout. Přistoupil tedy k Ježíšovi a řekl: „Bud' zdrav, Mistře“, a políbil ho.¹⁰⁷

Poté přichází svatý Mikuláš, který se vrátil z nadělování. Jde o motiv odkazující k lidové tradici, kdy v předvečer svátku svatého Mikuláše (6. prosince) obchází obydlí lidé převlečení za tohoto světec a biskupa, s bílými vousy, vysokou čepicí se zlacenou berlou. Doprovází je čert s andělem. Tradice vychází patrně

---

¹⁰⁴ ROYT, cit. 89, s. 302.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 303

¹⁰⁶ Bible, cit. 86, Mt 10,4; Mk 3,19; L 6,16.

¹⁰⁷ Tamtéž, Mt 26,14-16.25.48-49; obdobně Mk 14,10-11. 44-45; L 22,4-6.47-48

z toho, že Mikuláš zdědil po rodičích velké jmění, z kterého obdarovával nemajetné tak, aby nebyl znám dárce.¹⁰⁸ Zemřel jako svatý muž, jeho kult vznikl již v 6. století. Ve východní církvi se stal druhou nejuctívanější postavou po Panně Marii. Mimo jiné je chápán jako patron dětí, poutníků a cestujících.¹⁰⁹

Jako poslední nebeská postava je představen Pán Bůh. V *1. knize Mojžíšově* se dočteme, že je to Stvořitel¹¹⁰, na což je ve filmu později narážka: „Chceš kárat Pána Boha, že špatně zařídil svět?“ Nyní se však Pán Bůh ptá Panny Marie a Petronela: „Pane Bože, co tu zase provádíte?“ Panna Marie mu odpovídá: „Trochu zbytečná otázka když jsi vševědoucí, ne? A neber svoje jméno nadarmo“. První část Mariiny odpovědi najdeme ve verši: „Vždyť Hospodin je Bůh vševědoucí, jedná nevyzpytatelně.“¹¹¹ Druhá část odkazuje na jedno z desatera přikázání: „Nevezmeš jména Božího nadarmo“, což se objevuje již ve *Starém zákoně*: „Nezneužiješ jména Hospodina, svého Boha. Hospodin nenechá bez trestu toho, kdo by jeho jména zneužíval.“¹¹² Tento zákaz ale porušují i jiné postavy v pohádce, kupříkladu vdova Vomáčková slovy: „Ale božínku, snad taky něco dobrého, božínku...“ Petronel jí odpovídá: „Boha se nedovolávej, duše hříšná.“ Lidé brali jméno Boží nadarmo, mimo jiné když jim bylo nejhůř, ve zlosti, zmatku, údivu či prosbě, jelikož doufali v Boží moudrost a spravedlnost. Jeho užití proto nepovažovali za zneužití, ale jako určitou slovní obranu.¹¹³

Z pozemských postav se v *Bibli* žádná přímo nevyskytuje. Existuje jen zmínka o učednici jménem Dorkas, která konala mnoho dobrých skutků a štědře rozdávala almužny.¹¹⁴ To jediné odkazuje na postavu služebné Dorotky. Ta má v komůrce na zdi nad postelí kříž, což lze chápat tak, že vyznává křesťanské hodnoty.

Dále říká Pán Bůh Petronelovi, že svatý Petr šel pro kapry, a tudíž ho může vystřídat u nebeské brány. Touto branou, kterou střeží, vcházejí duše do ráje.¹¹⁵

---

¹⁰⁸ DUŠEK, Milan. *Pranostiky a svatí v českém kalendáři*. Turnov: vl.n., 1996. s. 104.

¹⁰⁹ VOKOLEK, Václav. *Český rok: v obyčejích, říkadlech, snech, pověstech, pranostikách, traumatech, pohádkách, mýtech, skutečnostech a žertech*. 1. vyd. V Praze: Plus, 2011. s. 208.

¹¹⁰ *Bible*, cit. 86, Gn 1.

¹¹¹ Tamtéž, 1 S 2,3.

¹¹² Tamtéž, Ex 20,7; Dt 5,11.

¹¹³ ZEMANOVÁ, Mirka. *Na Hromnice o hodinu více: české pranostiky a přísloví*. Brno: Computer Press, 2009. s. 69

¹¹⁴ *Bible*, cit. 86, Sk 9,36.

¹¹⁵ ROYT, cit. 89, s. 254.

V *Matoušově evangeliu* se dočteme, že Šimon zvaný Petr a jeho bratr Ondřej byli rybáři. Ježíš jim řekl „Pojďte za mnou a učiním z vás rybáře lidí“.¹¹⁶

Při jejich rozhovoru si Petronel vezme na ruku holubici. Ta symbolizuje Ducha svatého, jelikož: „Když byl Ježíš pokřtěn, hned vystoupil z vody, a hle, otevřela se nebesa a spatřil Ducha Božího, jak sestupuje jako holubice a přichází na něho.“¹¹⁷

Uriáš zdraví Pána Boha „Sláva, Hosanna, Bože Všemohoucí“. Vzápětí Petronel říká: „Nezklam tu mě, Bože Všemohoucí.“ A na rozloučenou dodá i „Hosanna“. V evangeliích se dočteme, že: „Zástupy, které šly před ním i za ním, volaly: „Hosanna synu Davidovu! Požehnaný, který přichází ve jménu Hospodinově! Hosanna na výsostech!“¹¹⁸ Boží všemohoucnost je zmiňovaná mnohokrát. Sám Hospodin pronesl: „Já jsem Bůh všemohoucí.“¹¹⁹ Posléze se z tohoto přívlastku stává samotné pojmenování Boha, např. když Ježíš řekl před radou: „Od nynějška uvidíte Syna člověka sedět po pravici Všemohoucího a přicházet s oblaky nebeskými.“¹²⁰

Vdova Vomáčková zdraví při vstupu do nebe „Tedy pochválen...“ Tento pozdrav najdeme v díkůvzdáních, která začínají slovy: „Pochválen buď Bůh a Otec našeho Pána Ježíše Krista, ...“¹²¹

Petronela pokouší čert Uriáš, což může připomenout scénu Pokušení na poušti. Ježíš byl Duchem vyveden na poušť, aby byl pokoušen od ďábla. Ježíš mu pravil: „Nebudeš pokoušet Hospodina, Boha svého“. Když ho ďábel přemlouval, odpověděl: „Jdi mi z cesty, satane; neboť je psáno: Hospodinu, Bohu svému se budeš klanět a jeho jediného uctívat.“¹²²

Když je přistihne Pán Bůh při hraní karet, Petronel pronese: „Sláva Bohu na výsostech!“ Při narození Ježíše chválily nebeské zástupy Boha: „Sláva na výsostech Bohu a na zemi pokoj mezi lidmi; Bůh v nich má zalíbení.“¹²³ Pán Bůh Petronelovi odpoví: „Aleluja, tak ty ve službě mažeš karty s čertem a před branou ti trčí

---

¹¹⁶ Bible, cit. 86, Mt 4,18-19

¹¹⁷ Tamtéž, Mt 3,16; obdobně Mk 1,10; L 3,21-22; J 1,32

¹¹⁸ Tamtéž, Mt 21,9; obdobně Mk 11,9-10; J 12,13

¹¹⁹ Tamtéž, Gn 17,1.35,11

¹²⁰ Tamtéž, Mt 26,64; obdobně Mk 14,62

¹²¹ Tamtéž, 2 K 1,3; Ef 1,3

¹²² Tamtéž, Mt 4,1.7.10; obdobně L 4,8.12

¹²³ Tamtéž, L 2,13-14

neodbavené duše!“ Zvolání „Halelujah! se objevuje např. vždy na začátku a konci posledních pěti žalmů¹²⁴ nebo ve Zjevení sv. Jana¹²⁵.

Petronel odsoudí nevinné, aniž by řádně pročetl jejich svědomí. To připomene výrok: „Nesud'te podle zdání, ale sud'te spravedlivým soudem!“¹²⁶ Když Petronel pochybuje o schopnostech Pána Boha, připomene to touhu po bohorovnosti: „Člověk podlehne svůdci a chce být roven Bohu. Poznává však jen svou bídu.“¹²⁷ Petronelův požadavek, aby se lidé předrozdělili na dobré a špatné, zase upomene na verš: „Tak bude i při skonání věku: vyjdou andělé, oddělí zlé od spravedlivých.“¹²⁸ Za jeho slova jej Pán Bůh potrestá, což zase odkazuje na verš „Neboť podle svých slov budeš ospravedlněn a podle svých slov odsouzen.“¹²⁹ Petronel je po nespravedlivém souzení seslán na zem, aby sám okusil lidský život. To odkazuje na verše o posuzování druhých: „Nesud'te, a nebudete souzeni; nezavrhujte, a nebudete zavrženi; odpouštějte a bude vám odpuštěno. Neboť jakou měrou měříte, takovou Bůh naměří vám.“¹³⁰

Po seslání Petronela s Uriášem na zem říká Pán Bůh Panně Marii: „Moc se jich nezastávej. Já vím, co mi chceš říct – miluj bližního svého. A víš, co já ti na to, Maruško, odpovím? Blbce ze mě nikdo dělat nebude.“ Již ve Starém zákoně se dočteme: „Nebudeš se mstít synům svého lidu a nezanevřeš na ně, ale budeš milovat svého bližního jako sebe samého.“¹³¹ V evangeliích poté zjišťujeme, že jde o jedno z přikázání: „Nebudeš zabíjet, cizoložit, krást, křivě svědčit, cti otce svého a matku, miluj svého bližního jako sám sebe.“¹³² A dokonce, že „Miluj svého bližního jako sám sebe“ je druhým největším přikázáním.¹³³

Přikázání však porušují především pozemští hříšníci. Kradou, podvádějí, křivě obviní Dorotku. Porušují tedy přikázání: „Nepokradeš.“¹³⁴, „Nevydaš proti

---

¹²⁴ Tamtéž, Ž 146-150

¹²⁵ Tamtéž, Zj 19,1.6

¹²⁶ Tamtéž, J 7,24

¹²⁷ Tamtéž, Gn 3

¹²⁸ Tamtéž, Mt 13,49

¹²⁹ Tamtéž, Mt 12,36-37

¹³⁰ Tamtéž, L 6,37-38; obdobně Mt 7,1-2: „Nesud'te, abyste nebyli souzeni. Neboť jakým soudem soudíte, takovým budete souzeni, a jakou měrou měříte, takovou Bůh naměří vám.“

¹³¹ Tamtéž, Lv 19,18.

¹³² Tamtéž, Mt 19,18-19.

¹³³ Tamtéž, Mt 22,39; Mk 12,31; L 10,27.

¹³⁴ Tamtéž, Ex 20,15; Dt 5,19.

svému bližnímu křivé svědectví.“¹³⁵, „Nebudeš dychtit po domě svého bližního. (...) vůbec po ničem, co patří tvému bližnímu.“¹³⁶ Správce se snaží levně získat hraběcí polnosti, Francka je chamtivá. K tomu Ježíš řekl: „Mějte se na pozoru před každou chamtivostí, neboť i když má člověk nadbytek, není jeho život zajištěn tím, co má.“¹³⁷ Také mluvil o majetku: „Jak těžko vejdu do Božího království ti, kdo mají bohatství!“¹³⁸ A učedníkům řekl: „Blaze vám, chudí, neboť vaše je království Boží.“¹³⁹ Kromě toho hříšníci vůbec porušují zásady křesťanského života, např. když vyženou Petronela jakožto žebravého mnicha z hradu. To připomíná verše „A které místo vás nepřijme a kde vás nebudou chtít vyslyšet, vyjděte odtamtud a setřeste prach se svých nohou na svědectví proti nim.“¹⁴⁰

Petronelova modlitba zpočátku zní spíše jako rozkaz, bez prosby a pokory. O tom, jak by měla vypadat, se dočítáme: „Když se modlíte, nebuďte jako pokrytci. Při modlitbě pak nemluvte naprázdno (...) vždyť váš Otec ví, co potřebujete dříve, než ho prosíte.“¹⁴¹ A dále: „Proste, a bude vám dáno; hledejte, a naleznete; tlučte, a bude vám otevřeno. Neboť každý, kdo prosí, dostává, a kdo hledá, nalézá, a kdo tluče, tomu bude otevřeno.“¹⁴² To se potvrdí až později, když Petronel skutečně pokorně prosí svatě.

Na panství o sobě Petronel prohlašuje, že je Boží posel. Zmínka o poslovi se nalézá již v *Exodu*: „Hle, posílám před tebou posla, ...“¹⁴³. Tím může být také anděl, neboť v poznámce se dočteme, že poslem bývá zpravidla bytost nadlidská, která se však člověku zjevuje v podobě lidské.¹⁴⁴ To je v pohádce splněno, jelikož Petronel je proměněn na žebravého mnicha a nikdo v něm anděla nepoznává. Nakolik je skutečně poslem, je ovšem otázka. Petronel poté říká Francke: „Co dáš tomu nejmenšímu z malých, jakoby jsi samotnému Pánu Bohu dala.“ To připomene verš „Cokoliv jste učinili jednomu z těchto mých nepatrných bratří, mně jste učinili.“¹⁴⁵

---

¹³⁵ Tamtéž, Ex 20,16; obdobně Dt 5,20.

¹³⁶ Tamtéž, Ex 20,17; Dt 5,21.

¹³⁷ Tamtéž, L 12,15.

¹³⁸ Tamtéž, Mk 10,23; obdobně Mt 19,23.

¹³⁹ Tamtéž, L 6,20.

¹⁴⁰ Tamtéž, Mk 6,11; obdobně Mt 10,14.

¹⁴¹ Tamtéž, Mt 6,5-8.

¹⁴² Tamtéž, Mt 7,7-8; L 11,9-10.

¹⁴³ Tamtéž, Ex 23,20.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 74.

¹⁴⁵ Tamtéž, Mt 25,40.

V kostele se Petronelovi zjeví Panna Marie a říká mu, aby důvěřoval Bohu, což se dá chápat jako dodržení přikázání, které zní „Miluj Hospodina, Boha svého, celým srdcem, celou svou duší a celou svou myslí. To je největší a první přikázání“¹⁴⁶ Dále mu nakazuje, aby nemyslel jen na sebe. To odpovídá veršům: „Nikdo ať nemyslí sám na sebe, nýbrž ať má ohled na druhého!“¹⁴⁷ a „Nebot' kdo by chtěl zachránit svůj život, ten o něj přijde; kdo však ztratí svůj život pro mne, nalezne jej.“¹⁴⁸ Dodát lze ještě „v ničem se nedejte ovládat ctižádostí ani ješitností, nýbrž v pokoře pokládejte jeden druhého za přednějšího než sebe.“¹⁴⁹

Po příchodu na rychtu se postavy potřebují dostat do vězení a přemýšlí, kdo by jim pomohl. Petronel říká, že sv. Petr mu nebeský univerzál nepůjčí, což odkazuje na Ježíšova slova Petrovi: „Dám ti klíče království nebeského, a co odmítneš na zemi, bude odmítnuto v nebi, a co přijmeš na zemi, bude přijato v nebi.“¹⁵⁰ Poté prosí svatou Barboru, která se dle Petronela měla dostat ven z vězení. O svaté Barboře se dočítáme ve *Zlaté legendě*. Byla dcerou Dioskura, bohatého pohana vznešeného původu v Nikomédii. Otec se o ni velmi obával, a tak ji po dobu své nepřítomnosti uzavíral do vysoké věže. Barbora byla nadaná a přemítala o věcech božských. Pohrdala falešnými bohy a napsala moudrému Origenesovi o ujištění, že existuje jediný, pravý Bůh. Origenes ji ubezpečil a odepsal jí, že pravý Bůh je jeden ve své podstatě a trojí v osobách, totiž Otec a Syn a Duch svatý.¹⁵¹ Podle apokryfní epizody se otec na Barboru rozhněval, kvůli tomu, že nechala z důvodu víry udělat tři okna místo dvou, a sáhl po meči. Ona ale vzývala Pána Boha a skála, kde stáli, se rozestoupila, pojala ji do sebe a vynesla na kopec, kde pastýři pásli ovce. Když ji otec našel, spoutal ji řetězy a uzavřel na klíč. Místodržící, který ji hlídal, ji přemlouval, aby obětovala bohům a ušetřila se tak. Barbora odmítla, místodržící ji nechal zbít a zavřít do vězení. Druhého dne ji mučili, ona ale setrvala ve své víře. Místodržící poručil, aby jí sťali mečem, nakonec ale popravu vykonal její vlastní otec.¹⁵²

---

¹⁴⁶ Tamtéž, Mt 22,37-38; obdobně Mk 12,30.

¹⁴⁷ Tamtéž, 1 K 10,24.

¹⁴⁸ Tamtéž, Mt 16,25; obdobně Mk 8,35; L 9,24.

¹⁴⁹ Tamtéž, Fp 2,3.

¹⁵⁰ Tamtéž, Mt 16,19.

¹⁵¹ de VORAGINE, cit. 89, s. 365-366.

¹⁵² Tamtéž, s. 368-369.

Následně při cestě lesem za tmy Petronel s Maxmiliánem poprosí sv. Lucii o doušek světla, protože „Svatá Lucie přece noci upije.“ Jde o odkaz na pranostiku „Svatá Lucie noci upije (ale dne nepřidá)“, případně podobné „Svatá Lucie tmu vymetá a světlo přináší“ či „Svatá Lucie ukazuje svou moc, neb nám dává nejdelší noc.“¹⁵³ Tato rčení, související se zimním slunovratem, připadajícím na 13. 12., však platila jen do roku 1582, kdy byl přijat gregoriánský kalendář.¹⁵⁴ Mimo to je jméno Lucie propojené se slovem lux, znamenajícím světlo.¹⁵⁵

Když Petronel říká Maxmiliánovi, že „přejít po vodě zvládne akorát tak mladej pán“, myslí tím Ježíše Krista. Jde tedy o narážku na událost zvanou „Ježíš kráčí po moři“. V *Evangelii podle Matouše* se dočteme: „K ránu šel k nim, kráčeje po moři. Když ho učedníci uviděli kráčet po moři, vyděsili se, že je to přízrak a křičeli strachem. Ježíš na ně hned promluvil a řekl jim: „Vzchopte se, já jsem to, nebojte se!““¹⁵⁶ Obdobně v *Markově*: „Tu k nim před svítáním krácel po moři a chtěl jít kolem nich.“¹⁵⁷ a *Janově evangelii*: „spatřili Ježíše, jak kráčí po moři a blíží se k lodi“¹⁵⁸

Posléze požádali hrdinové o zamrznutí jezera „Zmrzlé“, tedy svatého Pankráce, Serváce a Bonifáce. Motiv opět souvisí s pranostikami, např.: „Pankrác, Servác, Bonifác – ledoví muži spalují mrazem ovoce i růži.“ či „Pankrác, Servác, Bonifác – studení bratři, přinesou chladna, jak se patří.“¹⁵⁹ Tyto pranostiky odkazují na studená květnová jitra, kdy se ještě vyskytují mrazíky. Pro jmenované svaté se mimo jiná objevují označení jako zmrzlí muži, zmrzlí svatí, zmrzlí bratři, což je užito v pohádce.¹⁶⁰

Ve chvíli kdy jim docházejí síly, pomůže hrdinům sv. Martin, který jim poskytne svého bělouše. To je zároveň poslední odkaz na pranostiky, v kterých vystupuje světec. Znějí např. „Svatý Martin na bílém koni přijíždí“, „Přišel k nám

---

¹⁵³ ZEMANOVÁ, cit. 113, s. 64.

¹⁵⁴ DVOŘÁKOVÁ, Daniela, DVOŘÁK, Pavel. *Kalendárium: svátky, světci, pranostiky, pověry, zvyky, tradice a historické události pro každý den*. Vyd. 1. Praha: X-Egem, 2003. s. 443.

¹⁵⁵ VOKOLEK, cit. 109, s. 210.

¹⁵⁶ *Bible*, cit. 86, Mt 14,25-27.

¹⁵⁷ Tamtéž, Mk 6,48.

¹⁵⁸ Tamtéž, J 6,19.

¹⁵⁹ MÜLLEROVÁ, Adéla (ed). *Velká kniha českých pranostik*. Praha: Plot, 2010. s. 97.

¹⁶⁰ VAŠKŮ, cit. 103, s. 124.

bílý kůň, zalehl nám celý dvůr.“¹⁶¹ Bílý kůň totiž znamená sníh a padá-li 11. listopadu, říká se, že sv. Martin přijel na bílém koni.

Uriáš oddává Dorotku se správcem slovy: „Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj.“ To odkazuje na slova Ježíše, který řekl o manželství v návaznosti na Starý zákon toto: „...takže již nejsou dva, ale jeden. A proto co Bůh spojil, člověk nerozlučuj.“¹⁶²

Petronel říká po návratu do nebe, že by již jinak soudil duše před nebeskou bránou. Pán Bůh mu odpovídá, že jeho záchrana Dorotky znamenala veliký skutek a co je proti tomu nějaký ten malý hřích. To odkazuje na verš: „Proto vám pravím, že každý hřích i rouhání bude lidem odpuštěno...“¹⁶³ Jeho skutek také může připomenout slova: „Nikdo nemá větší lásku, než ten, kdo položí život za své přátele.“¹⁶⁴

V závěrečné sekvenci oslovuje Ježíšek Pána Boha: „Tati, táto!“ Sám Hospodin řekl Kristovi „Ty jsi můj syn, já jsem tě dnes zplodil.“¹⁶⁵ V evangeliích najdeme obdobu, kdy z nebe promluvil hlas: „Toto je můj milovaný Syn, jehož jsem si vyvolil“¹⁶⁶ Jinde se praví: „Já mu budu Otcem a on mi bude Synem.“¹⁶⁷ Ježíš často mluví o svém Otci v nebesích. Předpokládám, že i ve filmu jde o ztvárnění Boha Otce.

Pohádka končí oslavou Vánoc a příchodem tří králů, kteří se přišli Ježíškovi poklonit – tedy scénou Klanění tří králů. Všechny nebeské postavy i neprávem odsouzené duše se shromáždí, aby příchozí přivítali. Prostřední král nese Ježíškovi narozeninový dort a poklekávají na zem. Jde tedy o aktualizaci novozákonní scény Klanění mudrců, kdy se narozenému Ježíškovi přišli poklonit mudrci od východu. Když uviděli dítě s Marií, padli na zem, klaněli se mu a obětovali mu přinesené dary – zlato, kadidlo a myrhu.¹⁶⁸

Prvkem, který také ozvláštňuje příběh, je jablko. Nejprve ho dá Róza Dorotce. Ta jej nechá Maxmiliánovi v pokoji. Později jí ho hrabě hodí poté, co ji

---

¹⁶¹ ZEMANOVÁ, cit. 113, s. 59.

¹⁶² Bible, cit. 86, Mt 19,6.

¹⁶³ Tamtéž, Mt 12,31.

¹⁶⁴ Tamtéž, J 15,13.

¹⁶⁵ Tamtéž, Ž 2,7.

¹⁶⁶ Tamtéž, Mt, 3,17, podobně Mt, 17,5; L 3,22.

¹⁶⁷ Tamtéž, 2 S 7,14

¹⁶⁸ Tamtéž, Mt 2,1-2.11.

schválně upustil na zem. A nakonec mu ho Dorotka pošle ve vězení se slovy: „Ty si ho budeš vážit.“ Maxmilián už jí ho nevrátí, což lze chápat tak, že si konečně uvědomil, co pro něj Dorotka znamená. Chceme-li jablko uvažovat jako biblický motiv, může znamenat plod stromu poznání.¹⁶⁹ Dále se objevují zmínky o granátovém jablku, např. v Písni písní: „Jak rozpuklé granátové jablko jsou tvoje skráně pod závojem.“¹⁷⁰

---

¹⁶⁹ Tamtéž, Gn 3,3-7.

¹⁷⁰ Tamtéž, Pis 4,3.6,7.

5.3 Konvence a inovace v pohádce *Anděl Páně*

V této kapitole sumarizuji, jak analyzované motivy užitě v pohádce ozvláštňují klasickou strukturu pohádky, ale i jaké tradiční pohádkové prvky se v ní nalézají.

Jak vyplývá z analýzy, pohádka *Anděl Páně* se skládá ze dvou dějových sledů – nebeského a pozemského, resp. linií Petronela a hraběte s Dorotkou. Pozemský příběh je vložen do nebeského, navzájem se ale díky postavě anděla Petronela prolínají, takže nejde o běžné rozdělení na vložený a rámcový příběh. Pohádka využívá postupů zdvojování – každá linie má svůj pohádkový svět, svého hrdinu, objevují se dva druhy škůdců, dva důležité úkoly (napravit hříšníka a zachránit Dorotku). Nacházíme také dva typy kouzelných prostředků (mošna a vyslyšení prosby), ty však nejdou rozdělit podle příběhů. Některé funkce jednajících osob se vyskytují pouze v jedné linii (např. žení se jen hrabě), jiné díky zdvojení v obou. Další funkce jsou pak společné oběma liniím, když jsou tyto propojeny (např. pronásledování).

5.3.1 Prostředí a postavy

Biblické motivy se zpočátku vyskytují především v prostředí nebe, kam je umístěna první dějová linie. Už to je samo o sobě značně inovativní, nebeský prostor (resp. Rajská zahrada) se v české pohádce dříve objevil snad jen v animovaném filmu *Stvoření světa*. S tím souvisejí i postavy, které tento prostor v pohádce obývají - andělé, svatí, Panna Marie s Ježíškem a Pán Bůh jakožto vládce nebeského království. Užití této linie považuji za nejvýznamnější ozvláštění struktury pohádky.

Jak bylo zmíněno, pro pohádky je typický jiný, pohádkový svět. Zde máme tyto světy dva – nebeský a pozemský, kam se vydává hrdina. Svět lidí je pro něj neznámou krajinou, což je způsobeno především inovovaným hlavním hrdinou. Tím je nezvykle anděl. Pokud se někdy taková postava v pohádce objevila, rozhodně nebyla hlavním hrdinou. Např. v *Hrátkách s čertem* vystupuje anděl Teofil, který soucítí s hrdinkami, které upsaly duši ďáblu. Teofil zde má tradiční funkci nebeského posla. Zato Petronel je postavou ambivalentní, polidštěnou, sám sobě a později i ostatním je dokonce škůdcem. Kvůli jeho ničemné povaze jej Pán Bůh sešle na zem. Platí zde tedy to, co říká Propp - vyhnání dostává charakter jisté

oprávněnosti a vlastnost hrdiny, projevující se v činech, pak slouží jako motiv k vyhnání.¹⁷¹

Panna Marie, Ježíšek a Pán Bůh jsou konkrétními biblickými postavami, které tvoří ústřední část nebeské rodiny. Panna Marie je sice vedlejší postavou, avšak v příběhu má významnou roli. Zjeví se andělovi v kostele a konečně mu otevře oči. Až díky ní začne zpytovat svědomí a snažit se o nápravu. Ježíšek je zobrazen jako mírně zlobivý neposeda, který se nerozpakuje shodit Petronela z postele. Pán Bůh je polidštěn, zachovává si však neotřesitelnou autoritu, zejména když vyžene Petronela. V závěru jej, napraveného, otcovsky přijímá v nebi.

Dalšími nebeskými postavami v pohádce jsou svatí, kteří se ovšem (vyjma sv. Petra) v *Bibli* nevyskytují. Svatí ve výchozí situaci žádnou funkci nemají, pouze představují členy nebeské rodiny. U sv. Anny jde o narážku na pranostiku, sv. Veronika odkazuje na legendu a sv. Mikuláš na lidovou tradici. Pozoruhodné je, že svatí, kteří nějakou funkci mají, nejsou ve filmu zobrazeni. Nejprve je to sv. Petr, který šel pro kapry a naplňuje funkci *I. Jeden ze členů rodiny opouští domov*. Další svatí plní obměnu funkce *XIV. Hrdina dostává k dispozici kouzelný prostředek*, kdy je tímto prostředkem neobvykle vyslyšení přání. U sv. Barbory, která pomůže hrdinům do vězení, je odkaz na legendu, postavy sv. Lucie, sv. Martina, sv. Pankráce, Serváce a Bonifáce opět využívají odkazu na pranostiky. V pohádce se tak nachází posun od biblických motivů až k lidové slovesnosti.

Jedinou klasickou pohádkovou postavou je ve filmu čert Uriáš. I on je ale inovován. Propp poznamenal, že čert v pohádce bývá traktován jako škůdce, pomocník nebo dárcem.¹⁷² Zde Uriáš vystřídá všechny tři role – nejprve pokouší Petronela, který mu podlehne, poté mu věnuje svoji mošnu a nakonec pomůže pozemským hrdinům, když nepravomocně oddá Dorotku se správcem. Není tedy obvyklým ztělesněním zla.

Oproti nebi je pozemské prostředí panství poměrně konvenční. Vyloženě kladnou postavu zde představuje Dorotka, která však pasivně přijímá vše, co ji potká, a její charakter je tak relativně plochý. „Vzbouří se“ až téměř na konci příběhu, kdy si odmítá vzít hraběte, proměněného na žebráka, kvůli lásce k němu.

---

¹⁷¹ PROPP, cit. 18, s. 67.

¹⁷² Tamtéž, s. 98.

Může připomenout postavu Popelky, nikoli však z Vorlíčkových *Tří oříšků pro Popelku*, spíše Čapkovu představu „děvečky pokorné a odstrkované, sirotka, jemuž je upírán podíl na slávě života“.¹⁷³

Záporné postavy Francky, správce a rychtáře ztělesňují chamtivost a touhu po cizím majetku. Neplatí zde tedy, co říká Čapek, tedy že zlé bytosti jsou v pohádce specializované na to, aby konaly zlo pro zlo samo. Dle něj tyto postavy „nečiní úklady proto, aby získali mnoho peněz a koupili si velkostatek, nýbrž pěstují zlo samoučelně a téměř z principu.“¹⁷⁴ V *Andělovi Páně* jsou však zlem právě lidské vlastnosti.

Hrabě je zpočátku hýřivý a rozhazovačný, což je odůvodněno jeho labilitou po smrti matky. Podobně jako Petronel je i on postavou ambivalentní, jeho předpokládané napravení však netrvá tak dlouho jako andělovo. Krátce po proměně na žebráka vystřízliví, rozpoznává „dobro od zla“ a uvědomí si své city k Dorotce.

5.3.2 Jednání postav a komika

V jednání postav se objevují připomínky biblických příběhů (Jidášova zrada, Ježíš kráčí po moři, Klanění tří králů) a narážky na biblické výroky, které jsou ustálené. Hrátky s těmito motivy primárně neplní Proppovy funkce, spíše jako narativně nemotivované ornamenty ozvláštňují příběh. Zároveň jsou podstatným zdrojem komiky ve filmu a naplňují tak Šidlákové požadavek humoru v české pohádce.¹⁷⁵

Komika se objevuje nejprve jen v nebeském prostoru, jelikož zdejší osazenstvo se dokáže nebrat vážně. Na zemi se humorné scény vyskytují většinou za účasti anděla s čertem, kteří ji přenášejí s sebou z nebe. Z pozemských postav má smysl pro lidový humor Dorotka. Žertovně mluví o hraběti, který bude vstávat pomalu k večeři, s nadsázkou sděluje andělovi, že hrabě chce jít o žebrácké holi. Tento humor jí pochopitelně vydrží jen do doby osudového zvratu v jejím životě.

Šidláková považuje za tradiční prvek českých pohádek přítomnost komických postav. Zde je takovou postavou sám Petronel, což potvrzuje i Konášová. Ta si při psaní na jeho místě představovala originálního komika,

---

¹⁷³ ČAPEK, cit. 35, s. 120.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 120.

¹⁷⁵ ŠIDLÁKOVÁ, cit. 5, 335.

nervního popletu, co se věčně vzteká a je nerudný; přitom však neztrácí svoji milost. Dle jejích slov tedy někoho, jako byl Louis de Funès.¹⁷⁶ Předpokládám, že tím myslela hlavně postavy, které ztvárňoval. Její prohlášení tedy potvrzuje slova Šidlákové, která tvrdí, že komičnost těchto postav bývá způsobena změnou role.¹⁷⁷ Anděl, který by měl být moudrým pomocníkem, zde kazí, na co přijde. Protipólem Petronela je čert Uriáš. Ten má – minimálně zpočátku – intelektuální převahu. Petronela si dobírá, užívá ironických poznámek a baví se na jeho účet (Dvořákovo proslulé „chichichí“). Ač je mírně škodolibý, strhává s sebou i diváka. Špičkování těchto dvou tak patří k tomu nejzábavnějšímu ve filmu. Považuji za nutné dodat, že humor v pohádce je však většinou laskavý, tedy opět typický pro české pohádky, jak tvrdí Šidláková. Uriášovo dobírání Petronela je vykoupeno závěrečnou pomocí a konečně i přátelstvím obou postav.

Humor se v pohádce nachází slovní i situační. Zatímco Uriáš je duchapřítomný glosátor, Petronel je přeborníkem na přebrepty. Správce osloví „Hříšný pyšníku“, následně se v šoku přerekne a označuje se jako „Boží pošel“ a „Pošli bozel“. Vtipně působí také jeho oslovení Panny Marie: „Šmarjá, matko Boží“, díky kombinaci lidového rouhavého zvolání a uctivého pozdravu. Jako příklad komiky situační lze vzpomenout Petronelovu snahu lusknutím prstů poslat do pekla drába Lorenze, stejně jak to činí Uriáš. Ten budí úsměv snad jen, když zbrkle a přehnaně uctivě zdraví Pána Boha „Sláva, Hosanna, Bože Všemohoucí“, jakožto jedinou bytost, z které má respekt. Již bez Uriáše, za doprovodu hraběte, se humor objevuje při cestě hrdinů za Dorotkou - nejprve v lese za tmy, posléze, když se chystají jet na běloušovi.

Úsměvně ve filmu působí také obsazení herců do postav se stejným jménem – Veronika Žilková představuje sv. Veroniku, Anna Geislerová sv. Annu a Gabriela Osvaldová archanděla Gabriela.

5.3.3 Další inovativní motivy

Jak zmiňuje Propp, hrdina dostává od dárce kouzelný prostředek, který nakonec umožňuje likvidovat neštěstí.¹⁷⁸ V *Andělovi Páně* je tímto prostředkem poměrně

---

¹⁷⁶ SEDLÁČEK, cit. 6, s. 18.

¹⁷⁷ ŠIDLÁKOVÁ, cit. 5, s. 336.

¹⁷⁸ PROPP, cit. 18. s. 41.

konvenční čertovská mošna, jejíž užití nejprve podvakrát přináší neštěstí, až v závěru pomůže vyřešit pozemský příběh. Inovací je nahrazení kouzelného prostředku vyslyšením proseb svatými. Inovativní je také konec pohádky, jelikož nevidíme potrestání zloduchů, a tudíž se nevyskytuje Proppova funkce *XXX. Škůdce je potrestán*. Jde svým způsobem o otevřený konec a je na divákovi, aby si jejich osud domyslel.

5.3.4 Ztrojování

Ve filmu se vyskytuje prvek ztrojování, který je pro pohádky typický. Dle Proppa se mohou ztrojovat atributy i jednotlivé funkce a jejich páry. Opakování může být rovnoměrné, nebo může narůstat (např. třetí úkol je nejtěžší).¹⁷⁹ Při bližším zkoumání zjistíme, že v *Andělovi Páně* se ztrojení vyskytuje hned několikrát. Nejprve ve výchozí situaci, kdy nám jsou představeni tři svatí - Anna, Veronika a Mikuláš. Posléze přicházejí duše vdovy Vomáčkové, abatyše Magdaleny a drába Lorenze. Pozemští hříšníci jsou minimálně tři - Francka, správce, rychtář a zpočátku také hrabě. Třikrát je užitá čertovská mošna (pokaždé fatálně – prvním užitím zkomplikuje Petronel život Dorotky a hraběte, čert návrat hrdinů, teprve poslední použití je skutečně nápomocné a poprvé neuškodí ostatním). Pomoc svatých hrdinům se vyskytuje dokonce čtyřikrát, ale jen třikrát souvisí s pranostikami. Zlatým hřebem jsou pak v závěrečné scéně přicházející tři králové.

---

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 66.

6 KRITICKÉ OHLASY

Nyní zmíním, jak byla pohádka reflektována, a to především s ohledem na žánr a přidané (nejen) biblické motivy.

Podle Tomáše Seidla Konášová tradiční pohádkový půdorys o konfliktu dobra a zla zrelativizovala a vybavila jej pořouchlými slovními hříčkami a místy až „hříšnými“ narážkami na biblické obrazy. Říká: „*Konášová na „nedotknutelné“ andělíčky, svaté i Pána Boha nahlíží podobným způsobem, jakým jsou v antické mytologii vykresleni starořeční bohové oddávající se rozkošnickému životu na Olympu. Tedy nikoli jako na katechisticky „dokonalé“ a bezpohlavní bytosti, nýbrž jako na chybní a rozmarná stvoření s lidskými nectnostmi, ale i humorem.*“ Po uvedení několika příkladů Seidl dodává, že užité legrácky zlehčující výjevy vyvažují skutečnost, že pozemský příběh není příliš vynalézavý ani originální. Tvrdí, že právě kvůli přítomnosti chytrého humoru je *Anděl Páně* jednou ze tří nejlepších filmových pohádek, které byly v Čechách za posledních patnáct let natočeny.¹⁸⁰ Zbývající dvě pohádky ovšem nejmeneje. Na závěr podotkne, zda se u pohádky nebudou víc bavit rodiče než jejich děti, kterým hříčky ve druhém plánu budou spíše unikat.¹⁸¹

Jaroslav Sedláček tvrdí, že díky tomu, že se Konášová nechala předlouhou Němcové pouze inspirovat, vystavěla vlastní a v kontextu české filmové pohádky až překvapivě originální příběh. Jak to funguje na nebesích den před Štědrým dnem, je dle autora nápad za milion, zvláště když je s tradicemi a svatými zacházeno bez zbytečného respektu a s laskavým humorem. To paralelní pozemský příběh autor považuje podobně jako Seidl za mnohem konvenčnější a nijak překvapivý. Rozuzlení však uznává za sympaticky moderní.¹⁸² Říká, že film má předpoklady stát se milovanou klasikou, což byl dobrý odhad. Závěrem prohlašuje, že od *Princezny ze mlejna* tu nebyla tak diametrálně nová, svěží a stylově čistá pohádka, od *Pelišků* pak tak nečekaný a ze země vydupaný hit. Snímek podle něj může

---

¹⁸⁰ SEIDL, Tomáš. Andělské hrátky s čertem. *Divadelní noviny*, 27. 12. 2005 (číslo vydání 22, ročník 14), s. 11.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 11.

¹⁸² SEDLÁČEK, Jaroslav. Anděl Páně. *Cinema* 15, 2005, č. 11, s. 31.

připomenout motivem dvou hlavních mužských hrdinů *S čerty nejsou žerty*, ale pořád je to originální podívaná pro děti i dospělé.¹⁸³

Scénář, vyšperkovaný laskavým humorem a osvěžujícím špičkováním postav, oceňuje také Ilona Francková. Petronela s Uriášem pak považuje za stěžejní hybatele děje, nositele humoru i ponaučení. Obsazení známých herců dle autorky zpočátku baví, s přibývajícím počtem však považuje tuto koncentraci filmových hvězd za samoučelnou.¹⁸⁴

Podle Věry Míškové *Anděl Páně* navazuje na tradici českých filmových pohádek v tom smyslu, že není jen pro malé děti, se stejným potěšením ho mohou přijmout i dospělí. Oceňuje, že autoři pohádky nepodcenili příběh – ten je poutavý, vyprávěný přiměřeně poetickým stylem, s klasickým konfliktem dobra a zla. Kořeněný je navíc chytrým, někdy až překvapivým humorem, kterému budou místy rozumět spíš dospělí, ale na překážku dětem to dle Míškové není. Za přednost považuje, že jde o humor laskavý, v němž nadsázka nikde nepřejde do parodie.¹⁸⁵

Dle Mirky Spáčilové zachránily *Anděla Páně* od tuctové pohádky hrátky s obecnou biblickou dějepravou, což bylo provedeno „vtipně, ale něžně, s úsměvem, nikoli s výsměchem“. Humor v pohádce je tedy ryze český. Také Spáčilová považuje za slabinu scénáře říši smrtelníků, kde se setkáváme s konvenční zápletkou. Zde ocenila jen „balkonovou scénu naruby“, vše ostatní je dle ní v pohádkách omíláno rok co rok. Závěrem si proto postěžuje, že *Anděl Páně* mohl být ještě odvážnější a dospělým hodit více „návnad“.¹⁸⁶

Více do hloubky se *Andělem Páně* zabýval Radomil Novák. Ten pohádku žánrově specifikuje jako legendární, protože staví na četných biblických odkazech. Příběh podle něj dodržuje pohádkovou polaritu dobra a zla, což nečiní schematicky, avšak s porozuměním pro lidské i boží slabosti.¹⁸⁷ Film využívá pohádkových stereotypů (proměna krále v žebráka, časové ohraničení úkolu jedním dnem) a plní

---

¹⁸³ Tamtéž, s. 32.

¹⁸⁴ FRANCKOVÁ, Ilona. *Anděl Páně*. *Premiere* 6, 2005, č. 11, s. 87.

¹⁸⁵ MÍŠKOVÁ, Věra. 2005. *Do kin vstupuje nová česká pohádka Anděl Páně* [online]. Novinky.cz [cit. 2. 4. 2016]. Dostupné z WWW: <<http://www.novinky.cz/kultura/68786-do-kin-vstupuje-nova-ceska-pohadka-andel-pane.html>>

¹⁸⁶ SPÁČILOVÁ, Mirka. 2005. *Andělská pohádka polidštila nebe* [online]. iDnes.cz [cit. 2. 4. 2016]. Dostupné z WWW: <http://kultura.zpravy.idnes.cz/recenze-na-pohadku-andel-pane-dil-filmvideo.aspx?c=A051102_210443_show_recenze_kot>

¹⁸⁷ NOVÁK, cit. 4, s. 50.

základní pohádkovou funkci tím, že přináší v nápravě Petronela poznání, moudrost a katarzi.¹⁸⁸ Moderní a aktuální je dle Nováka pohádka v tom, jak boží zkosnatělé představy o spravedlnosti a s lidskostí ruší vzdálenost mezi světem přirozeným a nadpřirozeným, nebem, zemí a peklem. Období adventu, tedy dobu očekávání a sebepoznávání, spojuje s cestou Petronela na zem. *Anděla Páně* považuje Novák za originální a výjimečný počin.¹⁸⁹

Většina ohlasů oceňuje nebeskou linii, její originalitu, volné zacházení s biblickými motivy. Zato pozemská linie je označována za konvenční a předvídatelnou. Téměř v každé recenzi je vytýkán televizní původ a chudost výpravy. Avšak Novák se jako jeden z mála domnívá, že právě omezený počet triků a absence velké výpravy činí příběh koncentrovanější a silnější.¹⁹⁰

---

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 51-52.

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 51.

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 52.

ZÁVĚR

Zkoumala jsem film *Anděl Páně*, abych zjistila, zda a jakým způsobem je klasická struktura pohádky inovována přidáním biblickými motivy.

Po provedení analýzy pohádky podle metody V. J. Proppa vyšlo najevo, že většina funkcí jednajících osob se v *Andělovi Páně* vyskytuje. Zpočátku jdou tyto funkce dokonce za sebou. Posléze jsou různě přehozeny, opakovány a díky druhé linii zdvojeny. Právě zmíněné zdvojení, tedy přidání nebeské linie, která ve většině českých pohádek v této míře chybí, považuji za hlavní inovaci struktury pohádky. Další rozebrané biblické motivy však schéma jako takové inovují jen částečně. Kromě nebeského prostředí je inovativní především andělský hlavní hrdina, který je navíc ambivalentní komickou postavou. Inovován je také jeden druh kouzelného prostředku, kdy tímto je vyslyšení proseb svatými. Jistou inovací je také otevřený konec pohádky, jelikož škůdci nejsou potrestáni, jak bývá typické.

Klasická struktura pohádky tedy není v zásadě rozbita a až na nebeskou linii příběhu ji lze považovat za poměrně tradiční. Nacházíme zde ale mnoho prvků, které pohádkový příběh ozvláštňují. Nejvýznamnější jsou hrátky s biblickými motivy, odkazy na svaté a jejich legendy. S tím souvisí užití pranostik, jejichž přenesení do doslovného významu hrdinům pomáhá. Nebeské postavy jsou polidštěny, nechybí jim smysl pro humor. Zároveň si zachovávají svou nadpřirozenou moc. Naopak zlo v pohádce není nadlidské, jelikož jím jsou právě lidské charaktery. Z klasických prvků se několikrát objevuje např. ztrojování.

Domnívám se tedy, že úspěchu a oblíbenosti pohádka dosáhla díky kombinaci tradičních postupů s originálními nápady. Lze jen doufat, že ve stejném duchu vzniká i pokračování filmu.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Prameny

Analyzovaný film:

Anděl Páně (Jiří Strach, 2005)

Další citované filmy:

Hrátky s čertem (Josef Mach, 1956)

Lotrando a Zubejda (Karel Smyczek, 1996)

Nesmrtelná teta (Zdeněk Zelenka, 1993)

Pelišky (Jan Hřebejk, 1999)

Princezna ze mlejna (Zdeněk Troška, 1994)

Pyšná princezna (Bořivoj Zeman, 1952)

S čerty nejsou žerty (Hynek Bočan, 1984)

Stvoření světa (Eduard Hofman, 1957)

Tři oříšky pro Popelku (Václav Vorlíček, 1973)

Literatura

ALTMAN, Rick. *Film/Genre*. London: British Film Institute, 1999. ISBN 0-85170-717-3.

ALTMAN, Rick. Sémanticko-syntaktický přístup k filmovému žánru. *Illuminace* 1, 1989, č. 1.

Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Český ekumenický překlad. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1979.

BORDWELL, David, THOMPSON, Kristin. *Umění filmu: Úvod do studia formy a stylu*. Praha: Akademie múzických umění, 2011. 639 s. ISBN 978-80-7331-217-6.

ČAPEK, Karel. *Marsyas čili Na okraj literatury*. 4. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1971. 188 s.

Česká televize. 19. 12. 2015. *Události*. [online]. [cit. 2. 2. 2016]. Dostupné z WWW: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/1097181328-udalosti/215411000101219/>>

Česká televize. 2016. *TV program*. [online]. [cit. 2. 2. 2016]. Dostupné z WWW: [http://www.ceskatelevize.cz/tv-program/hledani/?filtr\[slova-casti\]=and%C4%9B%20p%C3%A1n%C4%9B&filtr\[obdobi\]=archiv](http://www.ceskatelevize.cz/tv-program/hledani/?filtr[slova-casti]=and%C4%9B%20p%C3%A1n%C4%9B&filtr[obdobi]=archiv)

Česká televize. 23. 12. 2015. *Anděl Páně se vrací a doufá, že příští rok se dočká povýšení*. [online]. [cit. 2. 2. 2016]. Dostupné z WWW: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/kultura/1642300-andel-pane-se-vraci-a-doufa-ze-pristi-rok-se-docka-povyseni>>

DUŠEK, Milan. *Pranostiky a svatí v českém kalendáři*. Turnov: vl.n., 1996. 111 s.

DVOŘÁKOVÁ, Daniela, DVOŘÁK, Pavel. *Kalendárium: svátky, světcí, pranostiky, pověry, zvyky, tradice a historické události pro každý den*. Vyd. 1. Praha: X-Egem, 2003. 472 s. ISBN 80-7199-073-6.

FRANCKOVÁ, Ilona. Anděl Páně. *Premiere* 6, 2005, č. 11, s. 87.

HALEŠOVÁ, Yvetta. *Filmová pohádka na počátku nového tisíciletí*. Diplomová práce, Pedagogická fakulta Ostravské univerzity. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009.

MÍŠKOVÁ, Věra. 2005. *Do kin vstupuje nová česká pohádka Anděl Páně* [online]. Novinky.cz [cit. 2. 4. 2016]. Dostupné z WWW: <<http://www.novinky.cz/kultura/68786-do-kin-vstupuje-nova-ceska-pohadka-andel-pane.html>>

MÜLLEROVÁ, Adéla (ed.). *Velká kniha českých pranostik*. Praha: Plot, 2010. 231 s. ISBN 978-80-7428-032-0.

NOVÁK, Radomil. *Česká filmová pohádka na počátku nového milénia aneb „anděl“ versus „čert“*. In: Slovo o slove: zborník Katedry komunikačnej a literárnej výchovy Pedagogickej fakulty Prešovskej univerzity. Prešov: Prešovská univerzita, 2007. ISBN 978-80-8068-646-8.

PROPP, Vladimír Jakovlevič. *Morfologie pohádky a jiné studie*. Jinočany: H&H, 1999. ISBN 8086022161.

ROYT, Jan. *Slovník biblické ikonografie*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006. ISBN 80-246-0963-0.

SEDLÁČEK, Jaroslav. Anděl Páně. *Cinema* 15, 2005, č. 10, s. 18-19.

SEDLÁČEK, Jaroslav. Anděl Páně. *Cinema* 15, 2005, č. 11, s. 31.

SEIDL, Tomáš. Andělské hrátky s čertem. *Divadelní noviny*, 27. 12. 2005 (číslo vydání 22, ročník 14), s. 11.

SPÁČILOVÁ, Mirka. 2005. *Andělská pohádka polidštila nebe* [online]. iDnes.cz [cit. 2. 4. 2016]. Dostupné z WWW: <http://kultura.zpravy.idnes.cz/recenze-na-pohadku-andel-pane-dil-/filmvideo.aspx?c=A051102_210443_show_recenze_kot>

ŠIDLÁKOVÁ, Jitka. Filmová pohádka. In. PTÁČEK, Luboš (ed.). *Panorama českého filmu*. Olomouc: Rubico, 2000. ISBN 80-858-3954-7.

VAŠKŮ, Zdeněk. *Velký pranostikon: 3000 pranostik*. 1. vyd. Praha: Academia, 1998. ISBN 8020006508.

VOKOLEK, Václav. *Český rok: v obyčejích, říkadlech, snech, pověstech, pranostikách, traumatech, pohádkách, mýtech, skutečnostech a žertech*. 1. vyd. V Praze: Plus, 2011. 224 s. ISBN 978-80-259-0059-8.

de VORAGINE, Jakub. *Legenda aurea*. Přel. Irena Zachová, Václav Bahník, Anežka Vidmanová. 2. přeprac. vyd. Praha: Vyšehrad, 1998. 444 s. ISBN 80-702-1272-1.

ZEMANOVÁ, Mirka. *Na Hromnice o hodinu více: české pranostiky a přísloví*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2009. 111 s. ISBN 978-80-251-2576-2.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

Gn	1. kniha Mojžíšova, Genesis
Ex	2. kniha Mojžíšova, Exodus
Lv	3. kniha Mojžíšova, Leviticus
Dt	5. Mojžíšova, Deuteronomium
1 S	1. Samuelova
2 S	2. Samuelova
Ž	Žalmy
Pís	Píseň písní
Mt	Matouš
Mk	Marek
L	Lukáš
J	Jan
Sk	Skutky apoštolské
1 K	1. Korinským
2 K	2. Korinským
Ef	Efezským
Zj	Zjevení Janovo

NÁZEV:

Biblické motivy v žánrové struktuře filmové pohádky *Anděl Páně*

AUTOR:

Jana Řezníčková

KATEDRA:

Katedra divadelních a filmových studií

VEDOUcí PRÁCE:

Mgr. Luboš Ptáček, Ph.D.

ABSTRAKT:

Předmětem mé bakalářské práce je žánrová analýza filmové pohádky *Anděl Páně* režiséra Jiřího Stracha z roku 2005. Hlavním cílem práce je postihnout, zda a jakým způsobem zde přidané biblické motivy inovují klasickou strukturu pohádky. Proto po vymezení charakteristiky žánru analyzuji sémanticko-syntaktické prvky pohádky podle metody V. J. Proppa. Následně jsou rozebírány užití biblické motivy ve struktuře příběhu. Po provedení analýzy vyšlo najevo, že většina funkcí jednajících osob, které jmenuje Propp, se v *Andělovi Páně* vyskytuje. Klasická struktura pohádky tak v zásadě není rozbita. Její hlavní inovace spočívá ve zdvojení – přidání nebeské linie. Inovován je také hlavní hrdina, kterým je ambivalentní postava anděla. Většina biblických motivů však slouží především k ozvláštňení samotného příběhu a nikoli jeho struktury. Pohádka tedy kombinuje tradiční postupy s originálními nápady.

KLÍČOVÁ SLOVA:

filmová pohádka, biblické motivy, *Anděl Páně*, žánrová analýza

TITLE:

Biblical Themes in the Genre Structure of the Film Fairy Tale *Anděl Páně*

AUTHOR:

Jana Řezníčková

DEPARTMENT:

Department of Theatre and Film Studies

SUPERVISOR:

Mgr. Luboš Ptáček, Ph.D.

ABSTRACT:

The topic of my bachelor thesis is genre analysis of the film fairy tale *Anděl Páně* directed by Jiří Strach from 2005. The main objective of the thesis is to express whether and how the classic fairy tale structure is innovated by added biblical themes. That is why I analyse the semantic-syntactic elements of the fairy tale according to V. J. Propp's method, after defining the genre characteristic. Subsequently, used biblical themes in the structure of the story are examined. After analysing, it became clear that most of the functions of acting persons named by Propp are found in *Anděl Páně*. So the classic structure of the fairy tale is basically not broken up. Its main innovation consists in duplication – adding of the heavenly line. The main character who is an ambivalent angel is also innovated. However, most of the biblical themes mainly serve to make the story special and not its structure. So the fairy tale combines the traditional method with original ideas.

KEYWORDS:

film fairy tale, biblical themes, *Anděl Páně*, genre analysis